

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 24 czerwca 2026 r.

Poz. 3534

UCHWAŁA NR XXI/177/26 RADY GMINY TRZCIANA

z dnia 11 czerwca 2026 roku

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzciana na lata 2026-2029”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2026 r., poz. 662) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Trzciana na lata 2026-2029” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Trzciana.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

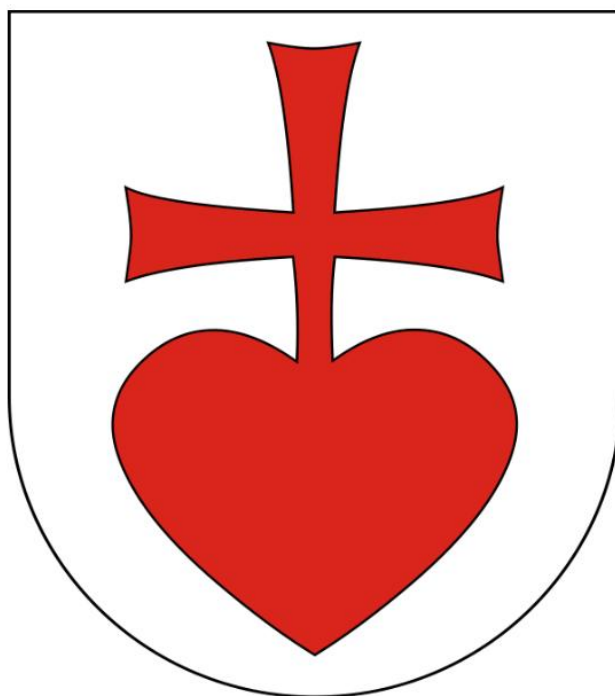
§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady Gminy

mgr Renata Paruch

WÓJT GMINY TRZCIANA

**PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY TRZCIANA
NA LATA 2026 – 2029**

Trzciana, 2026

SPIS TREŚCI

1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	3
2. WPROWADZENIE	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	7
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	13
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 – uzupełnienie (2005)	13
4.1.2. Koncepcja Rozwoju Kraju (KRK 2050)	14
4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	15
4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU	15
4.2.1. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025	15
4.2.2. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”	16
4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego	18
4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Bocheńskiego na lata 2021-2030	19
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY)	23
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Trzciana do 2030 roku	23
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana	26
6. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO TRZCIANA	27
6.1. ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY	27
6.2. KRAJOBRAZ KULTUROWY	39
6.3. ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	50
6.4. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	51
6.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	55
6.6. ZASOBY NIEMATERIALNE	60
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	63
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	66
8.1. PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI	66
8.2. KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI	66
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	73
10. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	77
12. SPIS TABEL, RYSUNKÓW I FOTOGRAFII	83

1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania **programu opieki nad zabytkami** wynika bezpośrednio z zapisów art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.). Program opieki nad zabytkami sporządza się na okres czterech lat. Z realizacji programów Wójt sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio Radzie Gminy.

Niniejsze opracowanie stanowi pierwszą edycję **Programu opieki nad zabytkami Gminy Trzciana**, dalej nazywana Programem. Strukturę *Programu* oparto na wytycznych poradnika metodycznego autorstwa: Błyskosz, T., Fortuna-Marek A., Jagielska E., Liżewska I., Oszczanowska B., Welc-Jędrzejewska J.: „Gminny program opieki nad zabytkami”, Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Wójt Gminy Trzciana podjął gminną ewidencję zabytków (dalej GEZ) Zarządzeniem Nr 240/VIII/21 z dnia 20 kwietnia 2021 r. Stanowi ona podstawę do opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. GEZ jest spisem zabytków w postaci ewidencji i uwzględnia:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) niniejszy Program wyznacza cele:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Głównym odbiorcą *Programu* jest społeczność lokalna - gmina, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar Gminy i przesądza o jej atrakcyjności.

2. Wprowadzenie

Program opieki nad zabytkami powinien zawierać opis podstaw systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz pojęcia związane z tymi procedurami. Stąd przywołuje się poniżej podstawowe definicje związane z zabytkami oraz podstawy prawne ich ochrony.

Dziedzictwo kulturowe stanowi o tożsamości lokalnej społeczności. Zabytki są ważnym elementem kultury, śladem przeszłości, kształtującym tożsamość miejsca. Na całość krajobrazu kulturowego składają się zarówno elementy przyrodnicze jak i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka – mogą to być pojedyncze obiekty zabytkowe, zespoły budowli czy zagospodarowanie terenu. Na dziedzictwo kulturowe składają się zasoby materialne jak i niematerialne wraz z wartościami duchowymi, historią miejsca i obyczajami. Niniejsze opracowanie koncentruje się na zasobach materialnych – w szczególności odwołując się do dziedzictwa nieruchomego.

System ochrony i opieki nad zabytkami powinien być więc powiązany z ochroną środowiska przyrodniczego, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym. Skuteczny i sprawny system ochrony i opieki nad zabytkami to taki, który odbywa się przy współudziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Przedmiotem opracowania „Programu opieki nad zabytkami Gminy Trzciana” jest wskazanie dziedzictwa kulturowego funkcjonującego w granicach administracyjnych Gminy. Stosowane w niniejszym opracowaniu szerokie pojęcie dziedzictwa kulturowego będzie rozumiane jako:

1. Historia osadnictwa na terenach Gminy;
2. Zabytki – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym, ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową:
 - a) Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości:
 - krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
 - historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - dzieła architektury i budownictwa;
 - dzieła budownictwa obronnego;
 - obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
 - cmentarze;
 - parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni;
 - miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - b) Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych:
 - dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;

- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
 - numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery;
 - wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
 - materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479);
 - instrumenty muzyczne;
 - wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
 - przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- c) Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - cmentarzyskami;
 - kurhanami;
 - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

W kontekście obiektów i dzieł architektury należy zwrócić uwagę na historyczne zespoły budowlane tj. powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi, a także na ich otoczenie czyli teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Nadrzędnym celem Programu jest określenie kierunków zadań, jakie powinny zostać zrealizowane na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, a także poprawy ich zachowania dla współczesnego społeczeństwa i przyszłych pokoleń. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania.

Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar Gminy i przesądza o jej atrakcyjności.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Fotografia 1. Trzciana, kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy – rejestr, dec. nr A-172 z dn. 19.02.1970 r.

Fotografia 2. Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kamionnej, objęty ochroną wraz z drzewostanem, rejestr – dec. nr A-1557/M z dn. 15.07.2020 r.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom. Ponadto, Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Konstytucja RP w art. 86 stanowi, że zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.). W art. 3 ww. ustawy zdefiniowano pojęcie zabytku jako:

„nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Ponadto, ustawa w art. 3 definiuje następujące pojęcia:

– prace konserwatorskie

„działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań”,

– prace restauratorskie

„działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub otworzenie jego części i dokumentowanie tych działań”,

– roboty budowlane

„roboty budowlane w rozumieniu Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w jego otoczeniu”,

– badania konserwatorskie

„działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów, zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, jeśli istnieje taka potrzeba, również prac restauratorskich”,

– badania architektoniczne

„działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń”,

– badania archeologiczne

„działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego”,

- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny

„przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg”,

- historyczny zespół budowlany

„to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi”,

- krajobraz kulturowy

„przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”,

- otoczenie

„teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpis tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych tego zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych”.

Ochrona zabytków, zgodnie z art. 4 ww. ustawy, stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega na podejmowaniu przez nich działań mających na celu:

- zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnieniu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczeniu zabytków,
- uwzględnieniu zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami, zdefiniowana w art. 5, pozostaje obowiązkiem właściciela lub posiadacza zabytku i polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami architektury obronnej,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,

- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te zbiory,
 - numizmatykami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi,
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- oraz zabytki architektoniczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zgodnie z art. 6 ust. 2 ww. ustawy, ochronie mogą podlegać dodatkowo nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Wyróżnia się następujące formy ochrony zabytków (art. 7 ww. ustawy):

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Rada Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Organami ochrony zabytków, myśl art. 89 ww. ustawy (t.j. Dz. U. 2021 poz. 710 ze zm.) są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.

W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2025 poz. 1153 ze zm.) zostały określone zadania własne gminy:

„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska

W Dziale IV „Ochrona powierzchni ziemi” ustawy Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 647 ze zm.), art. 101 ustala się, że ochrona powierzchni ziemi polega między innymi na zachowaniu funkcji kulturowych, w tym zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym gminy należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej - w planie ogólnym, w jeszcze obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i dalej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

O uwzględnieniu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej mówi art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1130 ze zm.). W studium

uwzględniano dotąd uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Obecnie te uwarunkowania muszą być uwzględnione w planie ogólnym gminy. Zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4: „W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

W ustawie Prawo budowlane (t.j. Dz. U. 2025 poz. 418 ze zm.) w art. 5, ust 1, pkt 7 podkreśla się, że obiekty budowlane należy projektować i budować zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów. Pozwolenie na rozbiórkę uzyskuje się jedynie dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez generalnego konserwatora zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1478 ze zm.) określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.) celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa reguluje jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków - sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów). Zgodnie z art. 109 ust. 1 pkt. 4 ww. ustawy, w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

Zgodnie z art. 9, ust. 1 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.), jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statusowym.

Prowadzenie działalności kulturalnej jest obowiązkowym zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego.

W rozumieniu art. 1 ust. 1 ww. ustawy działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Instytucjami artystycznymi są instytucje kultury powołane do prowadzenia działalności artystycznej w dziedzinie teatru, muzyki, tańca, z udziałem twórców i wykonawców, w szczególności: teatry, filharmonie, opery, operetki, orkiestry symfoniczne i kameralne, zespoły pieśni i tańca oraz zespoły chóralskie.

Szeroko pojęta opieka nad zabytkami, nie wiąże się jedynie z czynnościami wykonywanymi bezpośrednio przy zabytku, ale również z gromadzeniem wiedzy o zabytkach i jej udostępnianiu poprzez: organizację wystaw, edukację społeczną dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istniejących, odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultur, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

10. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393) określa zasady ochrony zabytków znajdujących się w bibliotekach, które zostały określone w art. 3:

„1. Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej

2. Prawo korzystania z bibliotek ma charakter powszechny, na zasadach określonych w ustawie.”

11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385) określa zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach. Zostały one określone w art. 1.

„Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów”

12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 ze zm.). Zgodnie z art. 1 ustawy:

„Materiałami archiwalnymi wchodzącymi do narodowego zasobu archiwalnego, zwanymi dalej „materiałami archiwalnymi”, są wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty elektroniczne w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565 oraz z 2006 r. Nr 12, poz. 65 i Nr 73, poz. 501) oraz inna dokumentacja, bez względu na sposób jej wytworzenia, mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami,

o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie.”

13. Akty wykonawcze i rozporządzenia

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259), - starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie,
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302 ze zm.),
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212 poz. 2153),
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661 ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 – uzupełnienie (2005)¹

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest: Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Cel strategiczny/nadrzędny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach

Cele cząstkowe/uzupełniające:

¹ Brak dokumentu obowiązującego po 2020 roku

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury
- Wzrost udziału kultury w PKB
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- Wzrost uczestnictwa w kulturze
- Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych
- Efektywna promocja twórczości
- Promocja polskiej kultury za granicą
- Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury
- Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design wydawnictwa, fonografia)

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych, którym odpowiadają szczegółowo opisane w NSRK – Narodowe Programy Kultury m.in.: Dziedzictwo kulturowe NPK Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego

Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków ruchomych i nieruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych, podległych odpowiednio Departamentowi Ochrony Zabytków i Departamentowi Dziedzictwa Narodowego. Podstawowym celem priorytetu pierwszego jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie zasobów narodowego dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę. Priorytet drugi programu koncentruje się na zadaniach związanych z zakupami m.in. dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych. Program ma charakter horyzontalny.

4.1.2. Koncepcja Rozwoju Kraju (KRK 2050)

Prace nad KRK były prowadzone od września 2021 do lipca 2025 roku przez konsorcjum Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, Instytutu Ochrony Środowiska – Państwowego Instytutu Badawczego oraz Instytutu Rozwoju Miast i Regionów w ramach projektu Gospostrateg. W procesie zastosowano metody scenariuszowania, metaanalizy, badania delfickie i analizy ekonometryczne. W prace włączono szerokie grono interesariuszy: samorządy, środowisko akademickie, biznes, NGO, resorty, a także obywateli (wysłuchania publiczne, debaty, panele eksperckie, warsztaty). Dokument został poddany konsultacjom publicznym, a także przeprowadzono prognozę jego oddziaływania na środowisko. KRK 2050 została przyjęta przez Radę Ministrów 25 lipca 2025 r. (uchwała nr 93).

KRK 2050 stanowi podstawę analityczną dla polityk średniookresowych, w tym polityki regionalnej i miejskiej czy strategii sektorowych. Nie zawiera celów ani działań realizacyjnych – pełni funkcję strategicznej bazy diagnostycznej i wskazuje kierunki działań w długim horyzoncie czasowym. Operacjonalizacja wyzwań nastąpi w innych dokumentach strategicznych.

KRK 2050 zawiera:

- analizę megatrendów globalnych i europejskich, mających wpływ na rozwój Polski;
- wizję Polski 2050: nowoczesnego, odpornego, zielonego i solidarnego państwa zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańcom;
- 4 scenariusze rozwoju, które pomagają przygotować polityki publiczne na różne warianty przyszłości;
- 4 główne wyzwania długookresowe: transformacja społeczna sprzyjająca wszystkim grupom, uwzględniająca zagadnienia demograficzne i mieszkalnictwo, nowoczesna gospodarka szanująca środowisko, odporne i bezpieczne państwo, zrównoważona przestrzeń;
- kluczowe wnioski, które stanowią fundament programowania polityki rozwoju w średnim okresie.

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020²

Celem głównym Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 jest: *Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Wśród celów szczegółowych założono m.in. rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.* W ramach celu szczegółowego wyznaczono dwa priorytety: wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej; wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym. Wśród działań do zrealizowania w ramach pierwszego priorytetu wymienia się: tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu; digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury. Wśród zadań przypisanych do drugiego priorytetu znajdują się m.in.: rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami kultury, oświaty, nauki i organizacjami społecznymi oraz podmiotami prywatnymi; wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Aktualnie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego opracowuje nowy Krajowy program opieki nad zabytkami na nowy okres. Poprzednie Programy – krajowy, wojewódzki i powiatowy straciły ważność.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025

Uchwałą Sejmiku Województwa Małopolskiego Nr LVI/800/22 z dnia 4 lipca 2022 r. przyjęto Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025. Motto Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce 2022–2025:

„MAŁOPOLSKA – WARTO WCIAŻ MOCNIEJ SIĘ ZAKORZENIAĆ”

Wizja Programu (wąska):

„Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać”

² Brak dokumentu obowiązującego po 2020 roku

Wizja Programu (szeroka):

„Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkańcy i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspiracje, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu”

Misja:

„Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem”

Misja Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022–2025 realizowana będzie poprzez cel strategiczny:

„Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan”

oraz 3 cele operacyjne:

- (1) Skuteczną ochronę zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu,
- (2) Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową
- (3) Kompetentną edukację i promocję w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach wyznaczonych celów określono 6 priorytetów oraz 35 kierunków działań (wraz z propozycjami wybranych przedsięwzięć), które stanowią wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi.

W stosunku do Gminy Trzciana, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025 nie formułuje konkretnych zaleceń czy postulatów.

4.2.2. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Dokument przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Małopolskiego Nr XXXI/422/20 z dnia 17 grudnia 2020 r. W wyznaczonym w ramach strategii obszarze działań *Dziedzictwo i przemysł czasu wolnego*, dokument wyznacza cel główny: *Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym*. W ramach obszaru „Małopolanie” określone zostały cele szczegółowe, w tym m.in.: „Kultura i dziedzictwo”:

„Podmioty działające w obszarze kultury powinny budować między sobą relacje, które pozwolą na czerpanie korzyści z wymiany doświadczeń, sprzyjać będą tworzeniu zintegrowanej oferty kulturalnej oraz wyrównywaniu istniejących deficytów w dostępie do oferty kulturalnej w regionie”.

Główne kierunki działań w ramach celu Kultura i dziedzictwo:

5.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:

5.1.1. Ochrona i promocja zabytków nieruchomych (m. in. wpisanych na listę UNESCO i Pomników Historii) i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

5.1.2. Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz z ich otoczeniem nowych funkcji użytkowych.

5.1.3. Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla małopolskich wzorów etnograficznych w oparciu o regionalne formy i motywy ludowe.

5.1.4. Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych.

5.1.5. Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

5.2. Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

5.2.1 Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.

5.2.2 Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury w celu realizacji programów kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży, oraz sprzyjających międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych.

5.2.3 Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.

5.3. Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

5.3.1 Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne, przy uwzględnieniu rozwiązań proekologicznych.

5.3.2 Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej oraz wymiana doświadczeń i wiedzy w celu budowania nowych wartości, w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).

5.3.3 Poprawa otwartości instytucji kultury, w tym na rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.

5.3.4 Zwiększanie różnorodności oferty kulturalnej i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych i ekologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.

5.3.5 Wspieranie aktywności twórców, artystów i lokalnych animatorów kultury w łączności z odbiorcami.

5.3.6 Prezentacja dorobku małopolskich twórców i artystów poza granicami województwa.

5.3.7 Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.

5.3.8 Optymalizacja zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa oraz wsparcie rozwoju kadr kultury, a także podwyższenie standardów bezpieczeństwa oraz dystansu społecznego w okresie epidemii.

5.4. Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

5.4.1 Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.

5.4.2 Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczność i instytucje lokalne.

5.4.3 Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

5.5. Wzmocnienie obecności kultury w sieci:

5.5.1 Wzmocnienie, tworzenie i upowszechnianie zjawisk kulturalnych w sieci poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej podmiotów kultury.

5.5.2 Tworzenie alternatywnej oferty *on-line* dziedzictwa kulturowego Małopolski, w tym bibliotek cyfrowych upowszechniających wiedzę i zasoby podmiotów kultury, twórców i artystów Małopolski, z uwzględnieniem zasobów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

5.5.3 Intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa.

5.5.4 Wzmacnianie kondycji finansowej i atutów konkurencyjności podmiotów sektora kultury, w tym instytucji kultury, poprzez rozwój sprzedaży produktów tych podmiotów w Internecie.

5.6 Prezentacja i promocja kultury regionów Europy i świata, w szczególności regionów partnerskich Małopolski.

4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego

Dokument przyjęty Uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego. *Plan* określa cele i zasady gospodarki przestrzennej na terenie województwa małopolskiego.

Celem rozwoju przestrzennego dla Małopolski jest utrzymanie, a w pewnych elementach nawet poprawienie stanu środowiska i podniesienie jakości krajobrazu i zasobów kultury, przy zapewnieniu warunków do stabilnego wzrostu gospodarczego i podniesienia standardów jakości życia mieszkańców drogą bardziej efektywnej gospodarki przestrzennej. Cel ten ma być osiągnięty m.in. poprzez ochronę dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego i krajobrazu: wzmocnienie faktycznej ochrony i świadomego kształtowania najcenniejszych krajobrazów Małopolski przy wykorzystaniu ustawy krajobrazowej, rewitalizację i rewaloryzację najcenniejszych zespołów i obiektów dziedzictwa urbanistycznego, ruralistycznego i architektonicznego, rozwój różnych form turystyki zachowującej potencjał i wartości środowiska przyrodniczo-kulturowego i krajobrazu.

Gmina Trzciana położona jest w obszarze funkcjonalnym „Ogród”, który tworzą 24 gminy położone w obszarze Pogórza: Wiśnickiego, Rożnowskiego, Ciężkowickiego oraz części Beskidu Wyspowego (Pasma Łososińskiego i Pasma Ciecienia).

„Walory krajobrazowe tego obszaru uzupełnia bogate dziedzictwo kulturowe – zwłaszcza liczne zabytki architektury drewnianej. Elementy te składają się na atrakcyjny przyrodniczo obszar wzgórz, dolin, rzek, lasów, małych miasteczek, sadów i podworskich parków.”

*„Obszar Ogrodu należy do gorzej rozwiniętych gospodarczych części województwa. Jest to jego słabość, ale i potencjalny atut. **Wyzwanie rozwojowe polega na tym, aby w przyszłości nie utracić walorów krajobrazowych, kulturowych i rozlicznych, lecz na ich bazie zbudować ofertę dla ruchu turystycznego, zwłaszcza weekendowego i specjalizowanego rolnictwa**”.*

„Oznacza to wysoki priorytet dla ochrony krajobrazu i ochrony zabytków, ale także potrzebę umiejętnego zorganizowania się na poziomie samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych dla konsekwentnego budowania lokalnej marki i wizerunku”.

Wskazuje się, że szansą jest rozwój, wsparcie i promocja rolnictwa z zachowaniem metod tradycyjnych. W ostatnich latach wyraźnie rośnie popyt konsumencki na **wytwarzane lokalnie, ale o wysokiej jakości i odpowiednio certyfikowane, produkty żywnościowe**. Ważnym elementem powinna być kontynuacja rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, najlepiej w zakresie lokalnych specjalizacji rolniczych, sadowniczych, pszczelarskich, a także prowadzenia upraw winorośli. Obszar ten sprzyja także funkcjonowaniu stadnin i tworzenia **szlaków turystyki konnej**.

W zakresie rozwoju gospodarczego kluczowe znaczenie ma odpowiednie uprofilowanie rolnictwa, a mianowicie:

- ❖ wsparcie wysokiej jakości produkcji rolniczej wytwarzanej lokalnie i tradycyjnymi metodami, odpowiednio certyfikowanej miejscem pochodzenia i sposobem produkcji,
- ❖ wsparcie zakładania sadów i winnic, zwiększania ich powierzchni z możliwością otwarcia dla małego ruchu turystycznego,
- ❖ rozwijanie pszczelarstwa na obszarach wolnych od chemicznych środków ochrony,
- ❖ wspieranie rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki np. w formułach Miodowa kraina, Wieś dla dzieci, Wieś dla seniorów, Małopolska w siodle.

Rozwój gospodarczy opierać się winien także o funkcje turystyczne, co oznacza m.in.:

- ❖ rozwój szlaków i infrastruktury uprawiania turystyki pieszej, rowerowej i konnej oraz szlaków kajakowych
- ❖ budowę wież widokowych (np. na niektórych wzniesieniach lub w miejscach historycznie uzasadnionych m.in. w miejscach po dawnych zamkach), przeciwdziałanie zarastaniu miejsc widokowych,
- ❖ wyznaczenie odpowiednio oznakowanych szlaków drogowych (tras widokowych) i budowa miejsc zatrzymania w obszarach atrakcyjnych krajobrazowo.

4.2.4. Strategia Rozwoju Powiatu Bocheńskiego na lata 2021-2030

WIZJA ROZWOJU POWIATU BOCHEŃSKIEGO

W 2030 roku Powiat Bocheński jest silną wspólnotą mieszkańców, w pełni czerpiących z bogactw dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego; należy do czołówki gospodarczej powiatów Małopolski, zapewnia swoim mieszkańcom życie w czystym i zdrowym środowisku naturalnym, dostęp do dobrze płatnych miejsc pracy w nowoczesnych i zdywersyfikowanych branżowo podmiotach sektora gospodarczego oraz bogatą ofertę społeczną, spełniającą aspiracje obywateli.

MISJA WŁADZ POWIATU BOCHEŃSKIEGO

Misją władz samorządowych Powiatu Bocheńskiego jest prowadzenie transparentnych i efektywnych działań na rzecz realizacji wizji rozwoju, w tym: tworzenia warunków na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, poprawy jakości życia mieszkańców Powiatu oraz przyciąganiu nowego kapitału rozwojowego przy jednoczesnym poszanowaniu posiadanych zasobów.

W Strategii wyodrębniono obszary rozwoju. Dla obszarów tych wskazano cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się (podejście zintegrowane):

1. Powiat Bocheński jako obszar różnorodnej aktywności gospodarczej z silnymi, innowacyjnymi podmiotami, również działającymi w sferze nowoczesnych technologii.
2. Nowocześnie zarządzane placówki oświatowe gwarantujące wszechstronny rozwój mieszkańców oraz dobre przygotowanie do aktywności na rynku pracy, a także do życia społecznego
3. Powiat Bocheński jako obszar o dobrej dostępności komunikacyjnej drogowej, kolejowej i lotniczej, zapewniający dostęp do sieci infrastruktury technicznej o wysokich parametrach jakościowych
4. Zapewnienie zróżnicowanej oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców i turystów. Zachowanie, ekspozycja oraz promocja dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego
5. Zapewnienie mieszkańcom Powiatu Bocheńskiego wysokiego poziomu bezpieczeństwa społecznego i ekologicznego

W obszarze rozwoju nr 4. „Kultura i dziedzictwo narodowe oraz przemysły czasu wolnego” wskazano cele operacyjne:

❖ 4.1. Dywersyfikacja funkcji turystycznych Powiatu Bocheńskiego

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 4.1.

- Działanie 4.1.1 Budowa oraz wsparcie budowy infrastruktury turystycznej, służącej również mieszkańcom Powiatu
- Działanie 4.1.2 Utworzenie i promocja ogólnodostępnej bazy infrastruktury i atrakcji turystycznych poprzez powstanie Cyfrowego Centrum Informacji Turystycznej Powiatu Bocheńskiego. Działanie
- 4.1.3 Opracowanie we współpracy z gminami Powiatu marki Powiatu Bocheńskiego (symbolika, motto, strategia promocji). Działanie
- 4.1.4 Wykorzystanie kluczowych atrakcji turystycznych do budowy marki całego Powiatu Bocheńskiego.

❖ 4.2. Promocja zasobów krajobrazowo-kulturowych Powiatu Bocheńskiego wśród turystów z Polski i zagranicy

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 4.2.

- Działanie 4.2.1 Wsparcie procesu pozyskania finansowania na renowację i ochronę zabytków oraz kościołów z terenu Powiatu Bocheńskiego
- Działanie 4.2.2 Rozwój współpracy pomiędzy samorządami Województwa Małopolskiego na rzecz rozwoju turystyki
- Działanie 4.2.3 Przygotowanie do udziału i uczestnictwo w targach turystycznych

- ❖ 4.3. Włączanie zasobów instytucji kultury do procesu edukacyjnego i rozwoju turystyki.

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 4.3.

Działanie 4.3.1 Utworzenie i rozwój Społecznej Rady Historii, Kultury i Dziedzictwa Narodowego Powiatu Bocheńskiego.

Z punktu widzenia Programu opieki nad zabytkami gminy Trzciana istotny jest także obszar rozwoju 5. Bezpieczeństwo społeczne i ekologiczne

W ramach tego obszaru wskazuje się cele operacyjne:

- ❖ 5.1. Rozwój systemu ochrony w obszarze kryzysów wodnych.

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 5.1.

Działanie 5.1.1 Wsparcie procesu kompleksowej regulacji stosunków hydrologicznych z udziałem specjalistów, szczególnie w odniesieniu do gmin północnych i zagrożonych podtopieniami. Regulacja zabudowy przestrzennej dla zapobiegania zakłóceniom stosunków hydrologicznych

Działanie 5.1.2 Wsparcie procesu zagospodarowywania istniejących i stworzenie nowych obiektów łączących funkcje retencyjne z produkcją w obszarze gospodarstw rybackich

Działanie 5.1.3 Wsparcie działań edukacyjnych w zakresie zachowań w sytuacjach kryzysowych (powódzie, susze)

Działanie 5.1.4. Wsparcie rozbudowy infrastruktury wodno kanalizacyjnej

- ❖ 5.2. Wsparcie tworzenia warunków dla dywersyfikacji źródeł energii.

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 5.2.

Działanie 5.2.1 Analiza możliwości implementacji działań opartych na koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym oraz promocja wiedzy na temat tej koncepcji wśród mieszkańców Powiatu ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży.

- ❖ 5.3. Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na obszarach zurbanizowanych

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 5.3.

Działanie 5.3.1 Wspieranie zakładania obszarów zorganizowanej zieleni w obszarach miejskich i wiejskich.

- ❖ 5.4. Długotrwała ochrona obszarów cennych ze względu na walory krajobrazowe.

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 5.4.

Działanie 5.4.1 Wsparcie realizacji zadań wynikających z nowego Programu ochrony powietrza oraz z Uchwały antysmogowej dla Małopolski

Działanie 5.4.2 Wspieranie procesu wprowadzania stref ochrony ziemi ze względu na wysokie walory historyczne, kulturowe oraz krajobrazowe

- ❖ 5.5. Systemowa pomoc zagrożonym marginalizacją i wykluczeniem społecznym

Działania zaplanowane w ramach Celu Operacyjnego 5.5.

- Działanie 5.5.1 Rozwój infrastruktury opiekuńczo-leczniczej dla osób terminalnie chorych
- Działanie 5.5.2 Utworzenie i rozwój międzygminnego forum współpracy z podmiotami publicznymi, prywatnymi i NGO na rzecz wsparcia osób społecznie zmarginalizowanych i potrzebujących z uwzględnieniem działań Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych
- Działanie 5.5.3 Poszerzenie bazy oferującej multifunkcyjne wsparcie dla seniorów i osób niepełnosprawnych

- Działanie 5.5.4. Promowanie i rozwój systemu oparcia społecznego dla mieszkańców Powiatu ze szczególnym uwzględnieniem opieki nad dzieckiem, funkcjonowania osób starszych i niepełnosprawnych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Trzciana do 2030 roku

Strategia została podjęta Uchwałą Nr XVIII/157/26 Rady Gminy Trzciana z dnia 26 stycznia 2026 r. i zakłada wizję rozwoju przedstawiającą pożądany obraz jej funkcjonowania i kierunków przemian w perspektywie roku 2030:

WIZJA

Gmina Trzciana zapewnia swoim mieszkańcom wysoką jakość życia, opartą na dostępnych i nowoczesnych usługach publicznych, skutecznym zarządzaniu oraz aktywnym włączaniu społeczności w procesy decyzyjne.

Lokalna gospodarka rozwija się w oparciu o przedsiębiorczość mieszkańców, potencjał rolniczy i turystyczny oraz wykorzystanie endogenicznych zasobów przyrodniczych i kulturowych, przy jednoczesnym wsparciu ze strony samorządu gminnego. Gmina Trzciana konsekwentnie wdraża rozwiązania sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi, ochronie środowiska i adaptacji do zmian klimatycznych, budując odporność na zagrożenia i kryzysy.

Nowoczesna i dobrze skomunikowana infrastruktura sprzyja rozwojowi usług, aktywizacji mieszkańców, integracji przestrzennej oraz wzmacnianiu konkurencyjności lokalnej gospodarki.

Skrócona, hasłowa wersja wizji rozwoju:

Trzciana 2030–gmina blisko ludzi i natury, łącząca tradycję z nowoczesnością, rozwijająca przedsiębiorczość i atrakcyjną ofertę turystyczną, zapewniająca dostęp do wysokiej jakości usług publicznych oraz tworząca warunki do życia w duchu zrównoważonego rozwoju.

MISJA:

„Budowa przyjaznej i dynamicznej gminy, w której tradycja łączy się z nowoczesnością, a rozwój przedsiębiorczości, turystyki i usług publicznych przy jednoczesnej dbałości o przestrzeń i środowisko sprzyjają wysokiej jakości życia mieszkańców.”

Strukturę Strategii Rozwoju Gminy Trzciana do 2030 roku tworzą trzy obszary:

1. Komfort i jakość życia

Cel strategiczny 1:

Dobre warunki życia, dostępne i jakościowe usługi publiczne oraz skuteczne zarządzanie rozwojem całej wspólnoty samorządowej

Cele operacyjne:

- 1.1. Utrzymanie wysokiej dostępności i jakości usług w zakresie opieki, edukacji i wychowania

1.2. Wzmocnienie systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego
1.3. Zapewnienie warunków dla integracji, aktywności oraz partycypacji społeczno-obywatelskiej, **kulturalno-artystycznej** i rekreacyjno-sportowej mieszkańców

1.4. **Doskonalenie administracji samorządowej** i zarządzania oraz systemu świadczenia usług publicznych

2. Gospodarka lokalna i rynek pracy

Cel strategiczny 2:

Silna gospodarka **rozwijająca się w oparciu o przedsiębiorczość mieszkańców i lokalne zasoby**, przy wsparciu samorządu gminnego

Cele operacyjne:

2.1. **Wzmocnienie potencjału inwestycyjnego** gminy oraz przedsiębiorczości lokalnej

2.2. **Rozwój nowoczesnego rolnictwa** i przetwórstwa rolno-spożywczego jako ważnej gałęzi gospodarki lokalnej

2.3. **Rozwój funkcji turystycznych gminy** i wzmocnienie ich pozytywnego wpływu na gospodarkę lokalną

3. Warunki dla zrównoważonego rozwoju

Cel strategiczny 3:

Dobre warunki infrastrukturalne i skuteczne rozwiązania systemowe służące trwałemu i zrównoważonemu rozwojowi gminy

Cele operacyjne:

3.1. Skuteczna ochrona zasobów środowiskowych, szczególnie wód i powietrza.

3.2. Poprawa bezpieczeństwa i efektywności energetycznej

3.3. **Rozwój infrastruktury i opcji transportowych** wraz z poprawą bezpieczeństwa uczestników ruchu

Cel operacyjny 1.3. bezpośrednio odnosi się do ochrony zabytków. Kierunki działań koncentrują się tu na rozwoju infrastruktury oraz oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej w gminie, z myślą o integracji lokalnej społeczności i wzmacnianiu jej tożsamości.

Jednym z głównych założeń jest kontynuacja inwestycji w bazę instytucji kultury oraz ich otoczenie z uwzględnieniem ich doposażenia i cyfryzacji. Szczególną uwagę poświęca się tworzeniu przestrzeni przyjaznych dla różnorodnych grup społecznych i obywatelskich, takich jak **Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, lokalne orkiestry** czy **organizacje pozarządowe**, które stanowią istotne ogniwo aktywności społecznej w gminie.

Rozwijana będzie także atrakcyjna i inkluzywna oferta działań animacyjnych, edukacyjnych i artystycznych, która obejmie szeroki zakres aktywności: od warsztatów, zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych, po organizację wydarzeń kulturalnych, konkursów, turniejów i wystaw. W działaniach tych duży nacisk położono na ochronę i promocję **niematerialnego dziedzictwa kulturowego**, jak lokalne tradycje, rękodzieło czy muzyka ludowa. Ważnym kierunkiem jest również troska o materialne dziedzictwo kulturowe gminy.

Planowane są **prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkowych kapliczkach, krzyżach przydrożnych czy cmentarzach wojennych**. Działania te nie tylko przyczynią się do zachowania lokalnej historii, ale także do aktywnego włączania dziedzictwa kulturowego w życie społeczne i turystyczne gminy – m.in. poprzez tworzenie szlaków kulturowych, organizację wydarzeń edukacyjno-animacyjnych czy promocję tych miejsc. Jednym z elementów strategii jest rozwój Szkoły Muzycznej

I stopnia w Trzcianie – poprzez doskonalenie infrastruktury i wyposażenia, a także promocję jej oferty edukacyjnej i kulturalnej.

Równolegle planowane są kolejne inwestycje w infrastrukturę sportową, rekreacyjną i wypoczynkową, a także rozwój oferty sportowej dostępnej dla szerokiego grona odbiorców. Zakłada się nie tylko organizację wydarzeń o charakterze rywalizacyjnym, ale również działania animujące aktywność fizyczną mieszkańców – we współpracy z lokalnymi klubami sportowymi i stowarzyszeniami. Uzupełnieniem działań będzie funkcjonalne i estetyczne zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w szczególności tych uznanych za kluczowe punkty spotkań i integracji mieszkańców. Celem jest tworzenie otwartych, przyjaznych i estetycznych miejsc, które będą sprzyjały budowaniu więzi społecznych i wspólnoty lokalnej.

W zakresie ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie wskazano ochronę dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej. Działania skierowane będą zarówno do obiektów ujętych w Rejestrze Zabytków Nieruchomych Województwa Małopolskiego, jak i uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz pozostałych, niewyszczególnionych w ewidencjach, ale cechujących się ponadprzeciętnymi walorami architektonicznymi i/lub historycznymi. Szczęólnego znaczenia w kontekście rozwoju gminy Trzciana i budowy oferty turystyczno-wypoczynkowej nabiera aktywna ochrona dziedzictwa związanego z wydarzeniami w ramach I wojny światowej – cmentarzy wojennych, krajobrazów pól bitewnych, zachowanych śladów walk itd.

Podstawowe kierunki działań dotyczyć będą:

- ❖ obejmowania bądź kontynuowania stałej, skutecznej ochrony pojedynczych obiektów, ich zespołów, jak również całego zachowanego kontekstu czasu i miejsca (np. układy osadnicze, urbanistyczne, osie widokowe, zieleń towarzysząca);
- ❖ racjonalnego wykorzystywania obiektów oraz przestrzeni zabytkowych poprzez włączanie ich w obieg społeczny, gospodarczy czy turystyczny tam, gdzie jest to możliwe i ekonomicznie uzasadnione, bez szkody dla substancji zabytkowej;
- ❖ usuwanie elementów zniekształcających założenia historyczne i odtwarzaniu historycznych detali, które wskutek różnych przyczyn uległy degradacji.

Opisane wyżej założenia realizowane będą przede wszystkim za sprawą zapisów i regulacji, zawartych w gminnych aktach planowania przestrzennego (plan ogólny, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego), dotyczących nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu poszczególnych obiektów zabytkowych i ich otoczenia. Specyficznym elementem tych dokumentów, nieodnoszącym się wprost do obiektów zabytkowych, ale wpływającym na porządkowanie przestrzeni publicznej i jej estetyzację, mogą być wytyczne co do form architektonicznych, detali wykończeniowych itd. dla nowopowstałej, rozbudowywanej, modernizowanej lub remontowanej zabudowy kubaturowej (z naciskiem na stosowanie rozwiązań typowych dla pogranicza ziemi bocheńskiej i limanowskiej).

W ramach celu operacyjnego 1.3. Gmina Trzciana zamierza przeznaczyć ze środków własnych i dostępnych dotacji 500 000 zł na inwestycję: „Renowacja zabytków, w tym kapliczek, krzyży przydrożnych i cmentarzy żołnierskich”.

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana³

Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Trzciana zostało uchwalone Uchwałą Nr XXVII/268/22 Rady Gminy Trzciana z dnia 25 marca 2022 r.⁴

Projekt studium uwzględnia uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków na czas jego sporządzania oraz wskazuje obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Uchwałą nr X/64/2025 Rady Gminy Trzciana z dnia 10 marca 2025 r. Wójt Gminy Trzciana przystąpił do sporządzania planu ogólnego Gminy Trzciana. Plan jest w trakcie sporządzania – przed opiniowaniem i uzgadnianiem.

³ Studium będzie obowiązywać do dnia wejścia w życie planu ogólnego gminy w danej gminie, jednak nie dłużej niż do dnia 30 czerwca 2026 r. (termin na dzień 1.01.2026)

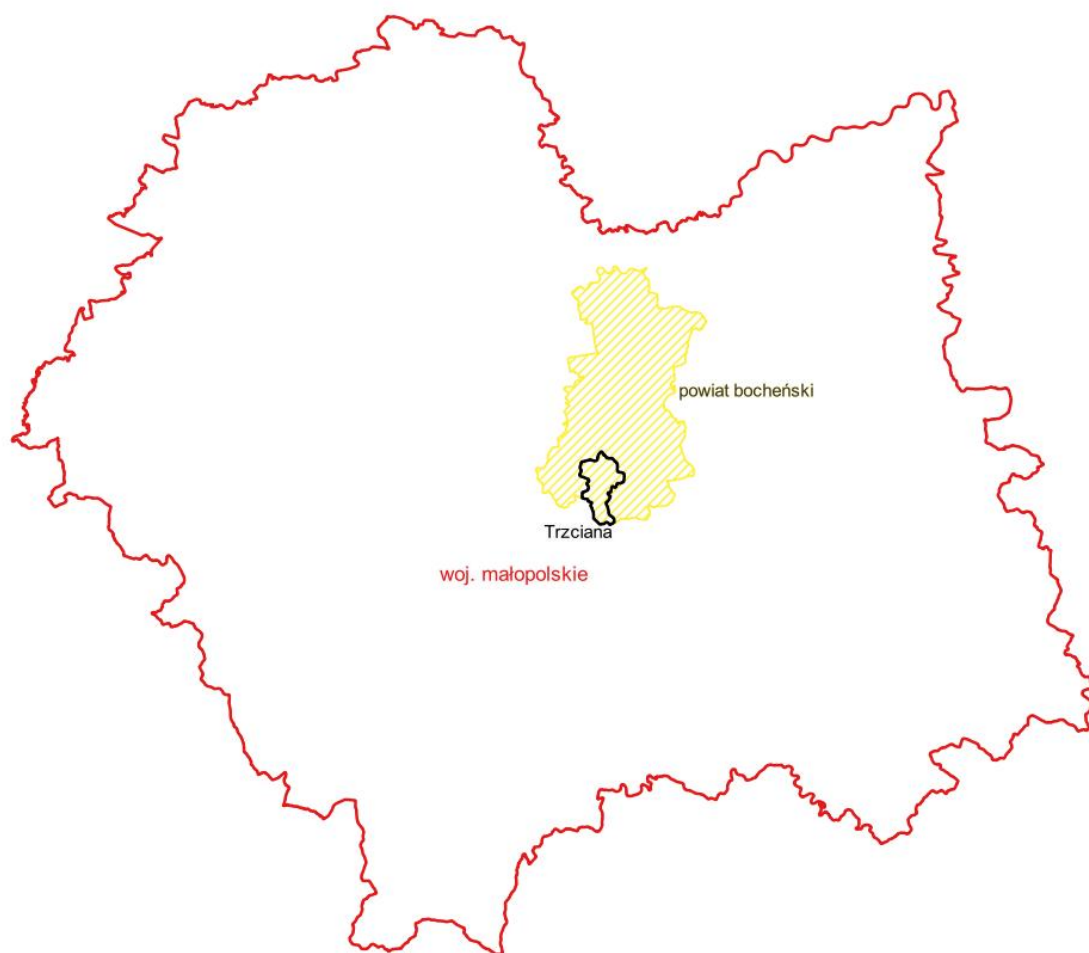
⁴ w sprawie zmiany uchwały Nr IV/32/19 Rady Gminy Trzciana z dnia 8 lutego 2019 r. w sprawie zmiany „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana”, zmienionej uchwałą Nr VII/71/19 Rady Gminy Trzciana z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie zmiany uchwały Nr IV/32/19 Rady Gminy Trzciana z dnia 8 lutego 2019 r. w sprawie zmiany „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana” oraz uchwałą Nr XXI/192/21 Rady Gminy Trzciana z dnia 14 maja 2021 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/71/19 Rady Gminy Trzciana z dnia 19 lipca 2019 r. zmieniającej uchwałę Nr IV/32/19 Rady Gminy Trzciana z dnia 8 lutego 2019 r. w sprawie zmiany „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana”.

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Trzciana

6.1. Zarys historii obszaru Gminy⁵

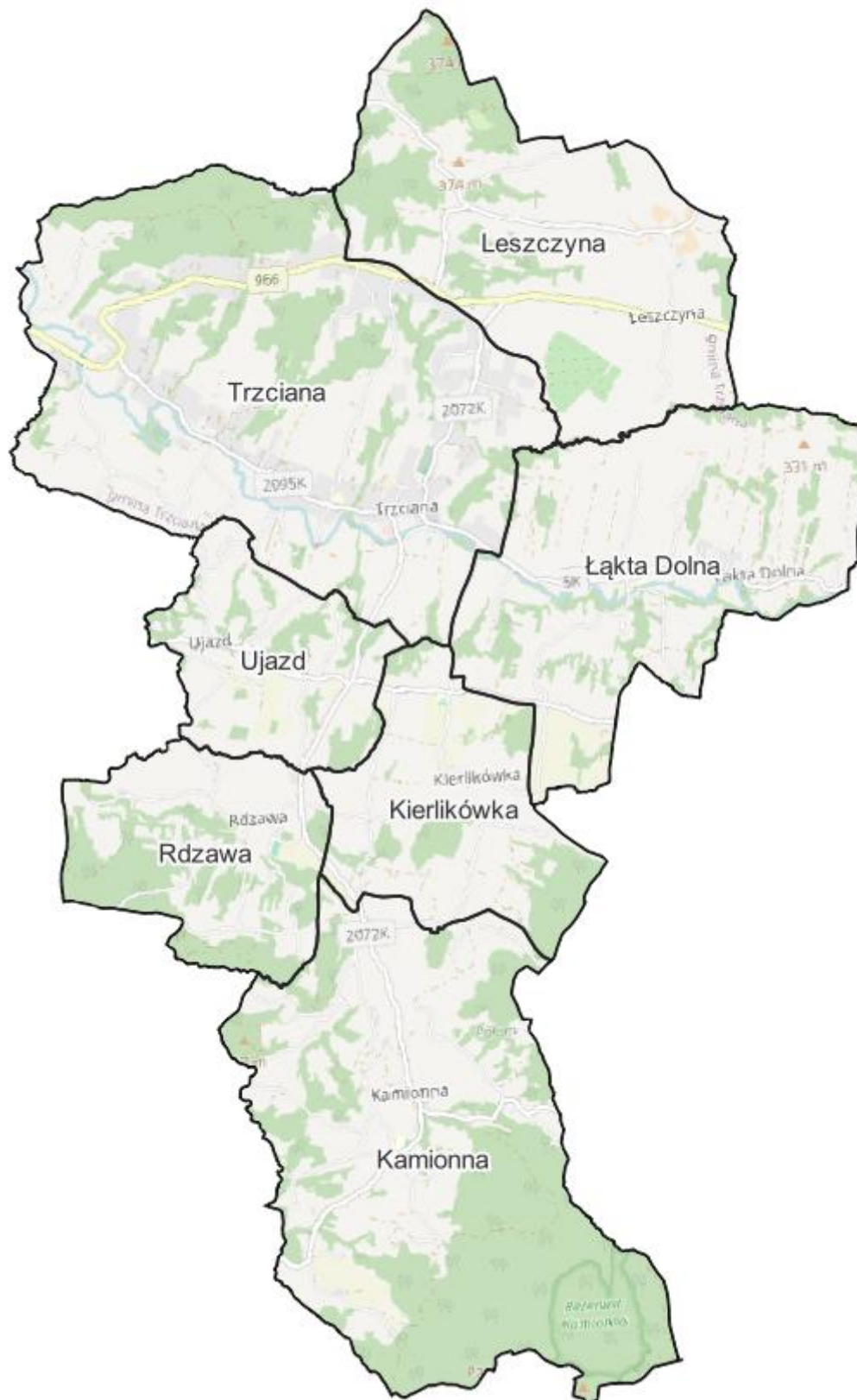
Gmina Trzciana - położona w południowo-zachodniej części województwa tarnowskiego. Została utworzona w dniu 1 stycznia 1995 roku z 7 wsi Gminy Żegocina - Trzciana, Leszczyna, Łąka Dolna, Kamionna, Kierlikówka, Rdzawa i Ujazd.

Rysunek 1. Położenie gminy Trzciana na tle granic powiatu bocheńskiego i województwa małopolskiego

źródło: OpenStreetMap – GUGiK usługa przeglądania, styczeń 2026 r., granica gminy – PRG usługa pobierania, styczeń 2026 r.

⁵ Informacje zaczerpnięte z oficjalnej strony Urzędu Gminy Trzciana oraz Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Trzciana

Rysunek 2. Podział administracyjny gminy Trzciana

źródło: OpenStreetMap – GUGiK usługa przeglądania, sierpień 2024 r., granica gminy – PRG usługa pobierania, marzec 2025 r.

Pierwsza informacja o Trzcianie pojawia się w 1262 r., kiedy książę krakowski - Bolesław Wstydlivy nadał komesowi Dzierżykrajowi i jego bratu - Wyszowi Krakowskiemu, dziedzicowi z Niegowici - lasy i gaje położone w południowej części powiatu bocheńskiego o pow. ok. 100 km². Informacja ta mówi o części obszaru obecnej Trzciany.

Nazwa Trzciana pojawia się dopiero w XV w. i pochodzi od trzcin, które występowały na bardzo dużych obszarach otaczających stawy rybne, należące do klasztoru Kanoników Regularnych od Pokuty (św. Marka), który w latach 1262-1266 został wybudowany w Trzcianie – ówczesnej Libichowej. Była to fundacja rycerska Dzierżykraja i Wysza z Niegowici. W wyniku działalności klasztoru z końcem XVII w. powstało kilka osad.

Trzciana jako osada zaistniała w XIII wieku. W latach 1262 - 1266 wybudowany został w Trzcianie Klasztor Kanoników Regularnych od Pokuty, ufundowany przez rycerzy Wysza i Dzierżykraja z Niegowici. Klasztor przeżywał liczne zawieruchy wojenne. W okresie wojen szwedzkich w XVII w. został dwukrotnie spalony, a 10 zakonników zamordowanych. Później odbudowany w swoim dawnym miejscu kryje w sobie cenne zabytki - chrzcielnicę z XV w., portale barokowo-klasycystyczne, konfesjonał w stylu rokoko, ołtarz z XVII wieku. Wieś Trzciana położona była przy szlaku węgierskim którym ciągnęli kupcy z solą i bursztynem. W swojej historii Trzciana miała charakter wsi rolniczej, której życie koncentrowało się wokół klasztoru.

Akcję osadniczą na tym terenie rozpoczęli władcy polscy już pod koniec XI wieku nadając pewne dobra benedyktynom tynieckim. Od końca XII wieku zaczęły w rejonie bocheńskim działać również zakony bożogrobowców z Miechowa, benedyktynek ze Staniątek, cystersów z Wąchocka i innych, popierane przez książąt krakowskich i możny ród małopolski Gryfitów. Okres od połowy XIII do końca XIV wieku przyniósł największe nasilenie osadnictwa związanego z tzw. kolonizacją na prawie niemieckim. Szczególnie rozwijało się ono za panowania Kazimierza Wielkiego. Na omawianym obszarze Bocheńszczyzny istniało w tym czasie co najmniej 111 osad skupionych wokół 22 parafii. Daty lokacji poszczególnych miejscowości: Kamionna 1398, Kierlikówka 1468, Leszczyna 1347, Libichowa (dziś część Trzciany) 1295, Łąka Dolna 1490, Rdzawa 1399, Trzciana 1403, Ujazd 1388, Żyznówka (część Trzciany) 1416. Szereg osad na tym terenie powstało w IV okresie osadniczym przypadającym na lata 1401 - 1500. Ich szereg otwiera Trzciana lokowana w 1403 lub 1409 r. (pewna wzmianka pochodzi z 1416 roku). Parafia istniała w Libichowej od 1262 roku, względnie od 1295 r. - a od XV w. określana była jako Trzciana.

W parafii Trzciana - wieś Kamionna w II poł. XVI w. zmieniła nazwę na Kamionka. Osada ta w 1581 r. była w posiadaniu Łapki, w 1629 r. Gabońskiego i prawdopodobnie została przez niego przekazana Ojcom Jezuitom przy kościele św. Piotra i Pawła w Krakowie. W 1580 r. obejmowała 2,5 łana kmiecego. Podobnie miała się rzecz z osadą Łąka, która w 1565 r. była w posiadaniu Marcina Strzeleckiego. W tymże roku dokonał on podziału majątku pomiędzy dwóch synów: Jana - któremu przypadły wsie: Nowe Rybie, Wola Rybska i część Starego Rybia; oraz Marcina, który otrzymał Łąkę Nową, Skrzydlówkę z 2 ogrodami i sad nad wsią Kierlikówka. W 1581 r. Łąka była w posiadaniu Marcina Chełmskiego, a od 1629 weszła w skład dóbr wiślickich – rodu Lubomirskich.

Starostwo bocheńskie powstało prawdopodobnie w XVII wieku. Lustracja 1765 r. wymienia też starostwo lipnickie, do którego należała m. in. Leszczyna (57 domów). Do prepozytury w Trzcianie należały osady: Trzciana, Libichowa, Bełdno, Stradomia oraz Nieszkowice Mniejsze. Pozostałe ziemie należały do dóbr szlacheckich (Leszczyna była własnością aktualnie panującego króla). Na terenie gminy nie zaszły ważne wydarzenia historyczne. Warto jednak pamiętać o potyczce, stoczonej przez Lubomirskiego i

okolicznych chłopów ze Szwedami w okresie potopu na polach Kamionnej. Na pamiątkę tego wydarzenia Jerzy Lubomirski postawił w Kamionnej obelisk, nazywany dzisiaj kolumną szwedzką. Po rozbiorach ten teren znalazł się w zaborze austriackim.

Gdy wybuchła I wojna światowa, już na początku grudnia 1914 roku stoczono tu szereg zaciętych bojów, w wyniku których spalona została część Leszczyny. Pozostałością po tych walkach jest szereg cmentarzy wojennych. Po wyzwoleniu mieszkańcom żyło się tu podobnie, jak w całej Małopolsce. Istniały szkoły, karczmy, a głównym zajęciem mieszkańców pozostawało rolnictwo. Prężnie rozwijał się tu ruch ludowy. Do największych wieców zorganizowanych przez Związek Ludowo - Narodowy należał zorganizowany 2 kwietnia 1922 r. w Trzcinie. Tysięczny związek Stronnictwa Chłopskiego został utworzony 2 lutego 1927 roku w Kierlikówce. Zjazd PSL - "Piast" obradujący 21 stycznia 1928 r. zaproponował na kandydatów do Sejmu Władysława Kiernika i Jana Rybę (był chłopem z Trzcinia i bliskim współpracownikiem Kiernika). 12 marca 1939 r. podczas Zjazdu Powiatowego SL w Bochni, do Zarządu wszedł Jan Ryba.

W okresie okupacji, w Trzcinie mieściła się siedziba władz okupacyjnych. Tu był Urząd Gminy i posterunek policji. Na terenie gminy działał ruch oporu (Armia Krajowa i Bataliony Chłopskie). Odbывało się tajne nauczanie. Od 1934 roku Trzcinia była siedzibą Gminnej Rady Narodowej, a w latach 1950 - 1972 Gromadzkiej Rady Narodowej. 24 października 1972 roku Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Bochni zdecydowało połączyć dotychczasowe gromady Trzcinia i Żegocina i utworzyć gminę Trzcinia - Żegocina z siedzibą w Żegocinie. Pomimo protestów mieszkańców Trzcinia, Kamionnej, Rdzawy, Kierlikówki, Leszczyny, Ujazdu i Łątki Dolnej oraz działających w tych wioskach organizacji społecznych, nie zmieniono tej decyzji. W 1976 roku zmieniono nazwę gminy na Gmina Żegocina.

W lipcu 1993 roku zawiązał się w Trzcinie - Społeczny Komitet na Rzecz Reaktywowania Gminy Trzcinia, który doprowadził do utworzenia 1 grudnia 1994 roku Gminy Trzcinia. 5 marca 1995 r. mieszkańcy gminy wybrali pierwszą, 18-osobową Radę Gminy, która na inauguracyjnej sesji Przewodniczącym Rady wybrała Piotra Janeczka, a Wójtem Józefa Nowaka. Z dniem 1 kwietnia 1995 r. zaczął działalność Urząd Gminy w Trzcinie, Wyrazem suwerenności gminy jest herb, ustanowiony uchwałą Rady Gminy w dniu 11 listopada 1998 r.

Kamionna⁶

Kamionna - to najdalej na południe wysunięta część Gminy Trzcinia. Wieś położona jest u podnóża Góry Kamionnej (801 m n.p.m.) i Góry Pasierbieckiej (763 m n.p.m.).

Wieś Kamionna lokowana była w 1398 roku. Początkowo miejscowość ta występowała od nazwą Osikówka, jak wieś rycerska należąca za czasów Długosza do Łapków h. Drużyna.

W latach 1424-57 jako właściciel wzmiankowany był Piotr Łapka z Łapanowa, a ok. 1470 roku Urban Łapka h. Drużyna.

W wieku XVII wieś, należąca wówczas do Gabońskich h. Janina, weszła w skład dóbr klasztorńskich należących do OO. Jezuitów z Krakowa, w których posiadaniu pozostawała do

⁶ Opis pochodzi z Karty Ewidencyjnej Zabytków Architektury i Budownictwa: Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji, autor: dr Marek Grabski, wrzesień 2012 r.

czasów rozbiorowych. Po konfiskacie dóbr klasztornych w 1816 roku, majątek w Kamionnej został sprzedany przez rząd austriacki na licytacji.

W 2 poł. XIX w. właścicielem majątku był Franciszek Ożegalski (1775-1822) h. Kościesza (1816-1875), syn Józefa Ożegalskiego (1775-1822) właściciela Ochli i Gościejewa w Poznańskim. Po 1847 roku przeniósł się on do Galicji sprzedając dobra w Poznańskim i nabywając przed 1863 Kamionną koło Trzciany i Bolechowice pod Krakowem. W rękach Ożegalskich Kamionna pozostawała do 1944 roku.

Wieś Kamionna należała do parafii w Trzcianie. W początkach XX kaplicy, wieku ludność Kamionnej podjęła starania o budowę we wsi, w której mogłyby być odbywane nabożeństwa odprawiane przez księdza ze Trzciany. Stosowna okazja nadarzyła się dzięki zapisowi testamentowemu młodego mieszkańca wsi Wojciecha Pączka, który idąc na wojnę w 1914 roku, zastrzegł, żeby na wypadek jego śmierci na froncie, jego brat Piotr przekazał jego majątek na cel budowy kaplicy. Wojciech Pączek zginął w tym samym roku pod Lublinem, a jego brat wypełnił jego wolę. Początkowo prowizoryczna kaplica istniała w domu Pączków, do której bp Franciszek Lisowski skierował ks. płk Jana Jarosza (1884-1940) kapelana WP. Ks. Jarosz rozpoczął starania związane z budową nowego kościoła. Kościół został wzniesiony w 1934 roku, przez budowniczego z Kisielówki. Wzniesiona została eklektyczna budowla sakralna, o wyraźnych cechach neogotyckich i neorenesansowych. Również wyposażenie kościoła zaprojektowane została przez Józefa Mrozka i wykonane w latach 1936-37. Kościół konsekrowany był 19 lipca 1934 roku. Od czasu powstania kościół przetrwał bez większych zmian. Odnawiany był w latach 1950-tych oraz po 2000 roku.

Fotografia 3. Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kamionnej

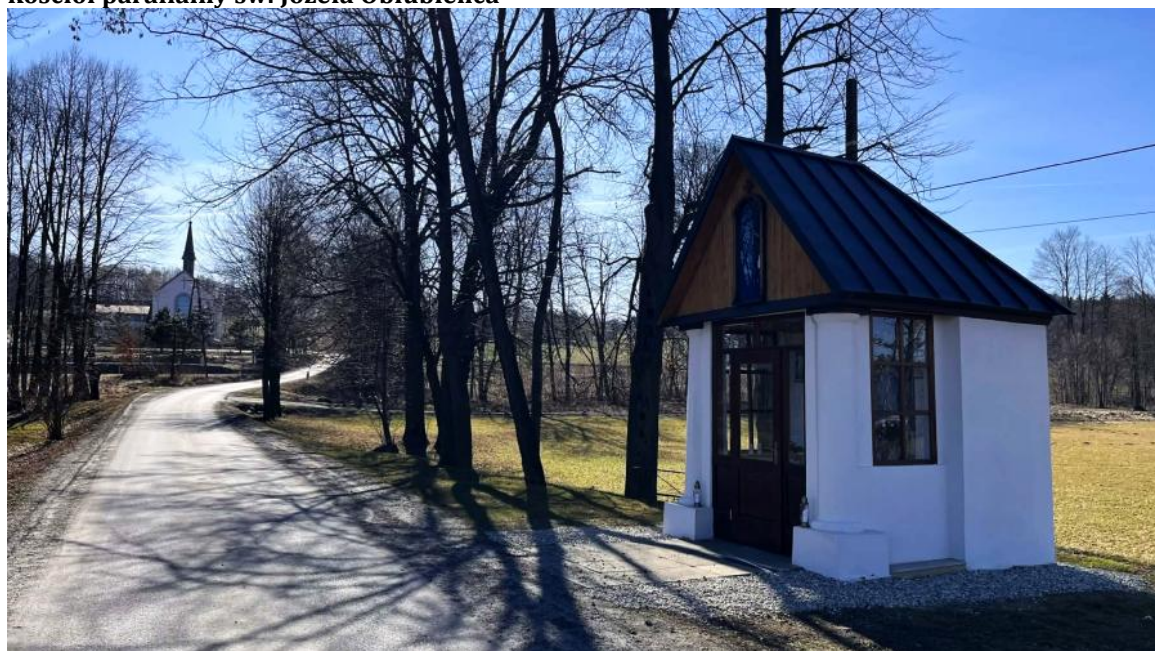

źródło: dr Marek Grabski, wrzesień 2012 r. - Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji

Kierlikówka⁷

Historia wsi sięga XV wieku, kiedy to w źródłach pojawiają się pierwsze wzmianki o Kierlikówce jako o osadzie należącej do dóbr trzcianeckich. W XVIII wieku wieś była własnością Kozłowskich herbu Jastrzębiec. W czasie II wojny światowej Kierlikówka była miejscem walk partyzanckich. 13 września 1943 roku doszło tam do potyczki z oddziałami niemieckimi, w której zginęło wielu partyzantów. Obecnie w Kierlikówce można zobaczyć XIX-wieczną kapliczkę oraz kilka zachowanych drewnianych chałup. Wieś zlokalizowana jest w malowniczej okolicy, z dala od zgiełku miasta, co przyciąga turystów szukających spokoju i wypoczynku na łonie natury.

Fotografia 4. Kapliczka p.w. Matki Bożej z Lourdes w Kierlikówce. W tle widoczny współczesny kościół parafialny św. Józefa Oblubieńca

Leszczyna⁸

W okresie od XIV w. do czasów zaborów wieś Leszczyna była wsią królewską starostwa lipnickiego. W 2 poł. XVI w. położona była w powiecie szczyrzyckim województwa krakowskiego. W czasie rozbiorów Polski, Leszczyna znajdowała się pod zaborem austriackim.

W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa tarnowskiego. Integralne części miejscowości: Kaliszówka, Wichraź, Zagraniczna.

W centrum wsi znajduje się Kaplica p.w. Matki Bożej Częstochowskiej z 1883 r.

⁷ Opis na podstawie i we fragmentach: Wieś Kierlikówka - Krajowy program Wieś Plus: https://wiesplus.pl/kierlik%C3%B3wka.9-1-559/o_nas

Fotografia 5. Kaplica p.w. Matki Bożej Częstochowskiej z 1883 r. – rejestr, dec. nr A-1552/M z dn. 1.07.2020 r.

Trzciana⁹

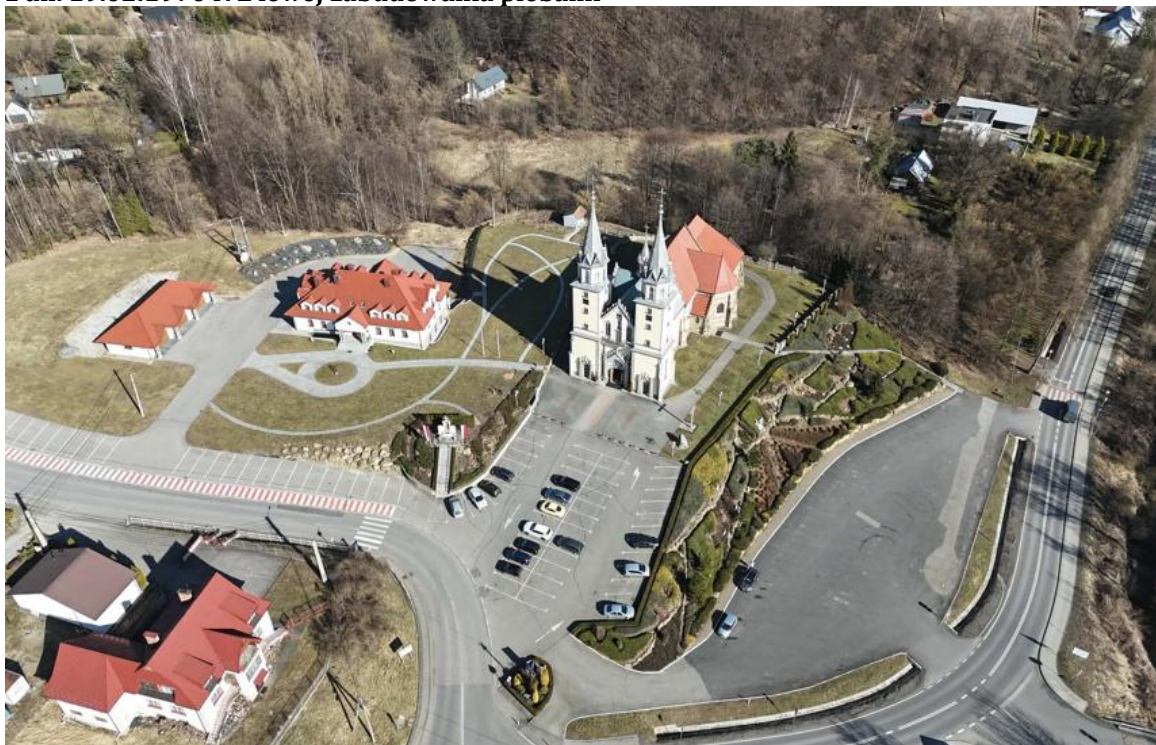
Wieś fundacji rycerskiej istniała w pocz. XIII stulecia. Parafia wraz z klasztorem kanoników regularnych (Fratres ordinis de poenitentia Beatorum Motryrum) św. Marka uposażona została przez właścicieli wsi Niegowici Dzierżykracja i Wizona w latach 1262-1266. Za czasów Jana Długosza w konkwekcje trzciańskim utrzymywanych było 12 zakonników – księży. Wieś włączona była do upoważnienia klasztoru św. Marka w Krakowie.

W roku 1816, władze austriackie znosiły konwent kanoników regularnych w Trzcianie, ustalając w jego miejsce probostwo świeckie. Uposażenie przejęte przez tzw. Fundusz Religijny, przekazane zostało na potrzeby kapituły konsystorskiej w Tarnowie.

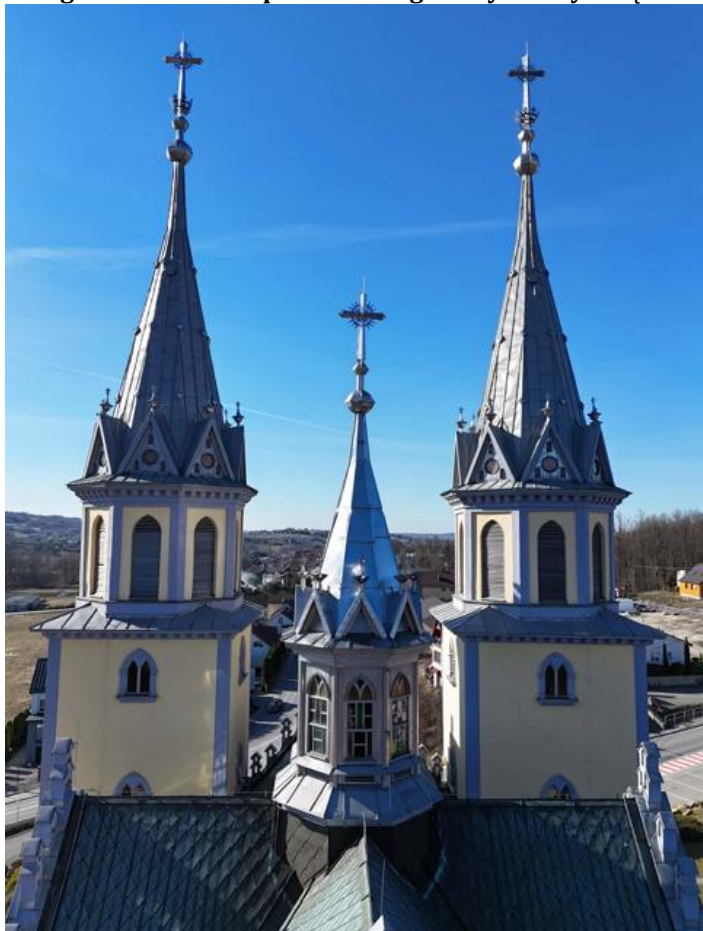
W źródłach przez kościele klasztornym wymieniane jest istnienie szkoły w 1596 r. oraz szpitala przed 1748. We wsi istniała także mszalna kaplica drewniana p.w. Św. Sebastiana wymieniana ostatni raz w 1730 r.

⁹ Opis z Karty Ewidencyjnej Zabytków Architektury i Budownictwa: Kościół parafialny p.w. Św. Małgorzaty Panny i Męczennicy, Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji, autor: dr Marek H. Grabski, wrzesień 1997 r.

Fotografia 6. Kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy wraz z otoczeniem – dec. A-172 z dn. 19.02.1970 r. Z lewej zabudowania plebanii

Fotografia 7. Kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy

Łąka Dolna

Najważniejszym historycznie miejscem są cmentarze wojenne z I wojny światowej w Łące Dolnej. Stanowią one część zachodniogalicyskiego systemu upamiętnienia żołnierzy poległych podczas ciężkich walk w grudniu 1914 roku, w ramach tzw. operacji limanowsko-łapanowskiej.

Fotografia 8. Widok z Nagórza na Beskid Wyspowy

Trzy główne cmentarze w tym rejonie, oznaczone numerami 305, 306 i 307, znajdują się w Łące Dolnej. Cmentarze te powstały z inicjatywy Oddziału Grobów Wojennych C. i K. Komendantury Wojskowej w Krakowie (niem. *Kriegsgräberabteilung*). Franz Stark, jako projektant okręgu X Limanowa, nadał im charakterystyczny wygląd łączący lokalny kamień z elementami drewnianymi, co ma symbolizować spoczynek w "naturalnym" otoczeniu po ciężkich walkach pozycyjnych w Karpatach.

1. Cmentarz Wojenny nr 305 – Łąka Dolna (Nagórze)

Pochowano na nim 124 żołnierzy niemieckich (w tym 120 zidentyfikowanych z nazwiska) z 219. i 220. pruskiego rezerwowego pułku piechoty.

Żołnierze ci zginęli w walce 7 i 8 grudnia 1914 roku, a kolejnych zmarłych pochowano w późniejszych dniach grudnia 1914 r.

Cmentarz zlokalizowany jest na wzgórzu zwanym "Nagórze", na terenie pól uprawnych, ogrodzony kamiennymi słupkami połączonymi drewnianym płotem. Został założony na planie prostokąta. Wewnątrz cmentarza rośnie dąb szypułkowy (*Quercus robur*).

2. Cmentarz Wojenny nr 306 – Łąka Dolna

Podobnie jak sąsiednie cmentarze, został zaprojektowany przez Franza Starka.

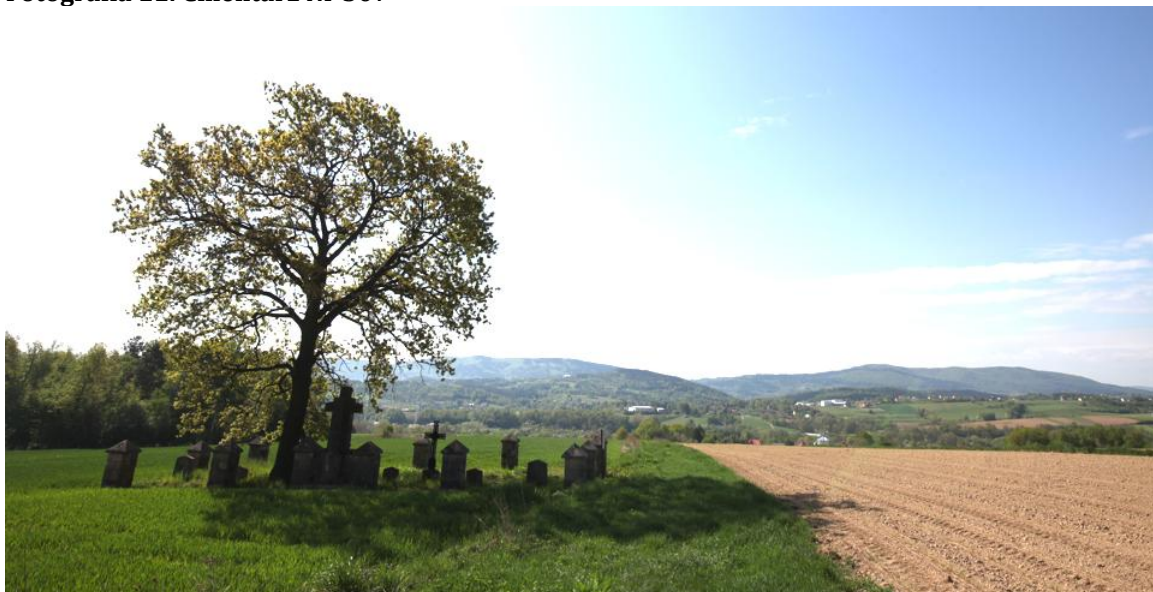
Cmentarz ma kształt prostokąta, ogrodzony jest kamiennymi słupkami połączonymi drewnianym płotem. Na teren cmentarza prowadzą dwie drewniane bramki.

Fotografia 9. Cmentarz Wojenny nr 305**Fotografia 10. Cmentarz Wojenny nr 306**

3. Cmentarz Wojenny nr 307 – Łąka Dolna (Nagórze)

Zaprojektowany przez Franza Starka, położony na wzgórzu "Nagórze", niedaleko cmentarza nr 305 i 306.

Obiekt założony na planie prostokąta, stanowi miejsce spoczynku żołnierzy różnych narodowości walczących w ramach armii austro-węgierskiej przeciwko wojskom rosyjskim w grudniu 1914 roku.

Fotografia 11. Cmentarz Nr 307**Rdzawa**

W Rdzawej znajdował się zabytkowy, drewniany dwór szlachecki z XVII wieku. (często datowany na ok. 1750 rok). Jest to budynek drewniany, konstrukcji węglowej, parterowy, nakryty czterospadowym dachem gontowym o ścianach z drewna modrzewiowego z zewnątrz tynkowanych i bielonych. Dwór zbudowany jest na rzucie prostokąta. Od strony północnej znajduje się czterokolumnowy ganek. Forma architektoniczna budynku nawiązuje do jego stanu z drugiej połowy XIX w.

Fotografia 12. Dwór z Rdzawy

źródło: Fot. Piotr Drożdżik - <https://saczopedia.dts24.pl/dwor-z-rdzawy/>

Obecnie dwór znajduje się w Sądeckim Parku Etnograficznym, gdzie pełni funkcję ekspozycyjną. Został przeniesiony, aby uchronić go przed zniszczeniem i zaprezentować kulturę ziemiańską regionu. Zrekonstruowano jego historyczne wnętrze, pokazujące warunki życia dawnych właścicieli.

Majątek ziemski z dworem w Rdzawie¹⁰ należał kolejno do rodziny Rdzawskich, Stradomskich z Kępanowa, Baranowskich herbu Rawicz, a kiedy pobliski klasztor Kanoników Regularnych w Trzcianie został zrabowany i spalony przez wojska Rakoczego lub szwedzkie, zamieszkali w nim zakonnicy adaptując go na swoje potrzeby. Obiekt przebudowano wówczas w stylu barokowym.

W dwóch pomieszczeniach dworu zachowały się polichromie pochodzące z czasów, w których obiekt przez około pół wieku pełnił funkcje sakralne. Po 1703 r., gdy w dworze ponownie zaczęli gospodarzyć Baranowscy, a później Wesołowscy (w 1786 r. dwór nabył Kajetan Wesołowski – szlachcic z okolic Częstochowy), polichromie zniknęły pod warstwami tynku.

Wesołowscy byli właścicielami Rdzawy do 1945 r. Później majątek rozparcelowano, a dwór doprowadzono do stanu ruiny.

W 1945 r. po reformie rolnej dwór przeszedł na własność państwa, umieszczono w nim szkołę, potem inne instytucje, a w 1969 r. przekazano nowosądeckiemu Muzeum.

W 1969 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków podjął decyzję o rozebraniu zniszczonego dworu w Rdzawie i przeniesieniu go do sądeckiego skansenu.

Ujazd¹¹

Wieś wymieniona w łacińskim dokumencie w 1490 roku jako „Vyasd w parafii Trczyana”. W 1581 roku należała po części do: Jana Gabońskiego i do Andrzeja Ryznińskiego. Mieli oni we wsi trzy półtąki kmiece, trzech zagrodników z rolą oraz jednego komornika bez bydła. Od nazwiska rodu tego ostatniego właściciela pochodzi nazwa założonego w 1416 roku przysiółka Żyznówka (dawniej Żyznówka) i podzielonego obecnie między Trzcianę i Ujazd. W XIX-wiecznym Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego miejscowość wymieniona jest jako część Zbydniowa w powiecie bocheńskim.

Według austriackiego spisu powszechnego pod koniec XIX wieku we wsi było 48 zabudowań, w których mieszkało 269 mieszkańców w tym 157 katolików i 12 Żydów.

W czasie II wojny światowej w miejscowości działał 12 Pułk Piechoty Ziemi Bocheńskiej regionalny oddział Armii Krajowej oraz Narodowa Organizacja Wojskowa. W 1943 Niemcy aresztowali pięciu członków, których rozstrzelali w Krzeszowicach 2 lutego 1944 roku.

¹⁰ Opis stanowi fragment tekstu: <https://saczopedia.dts24.pl/dwor-z-rdzawy/>

¹¹ Opis na podstawie i we fragmentach: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich t. IX, hasło „Ujazd”. nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880. s. 763

6.2. Krajobraz kulturowy

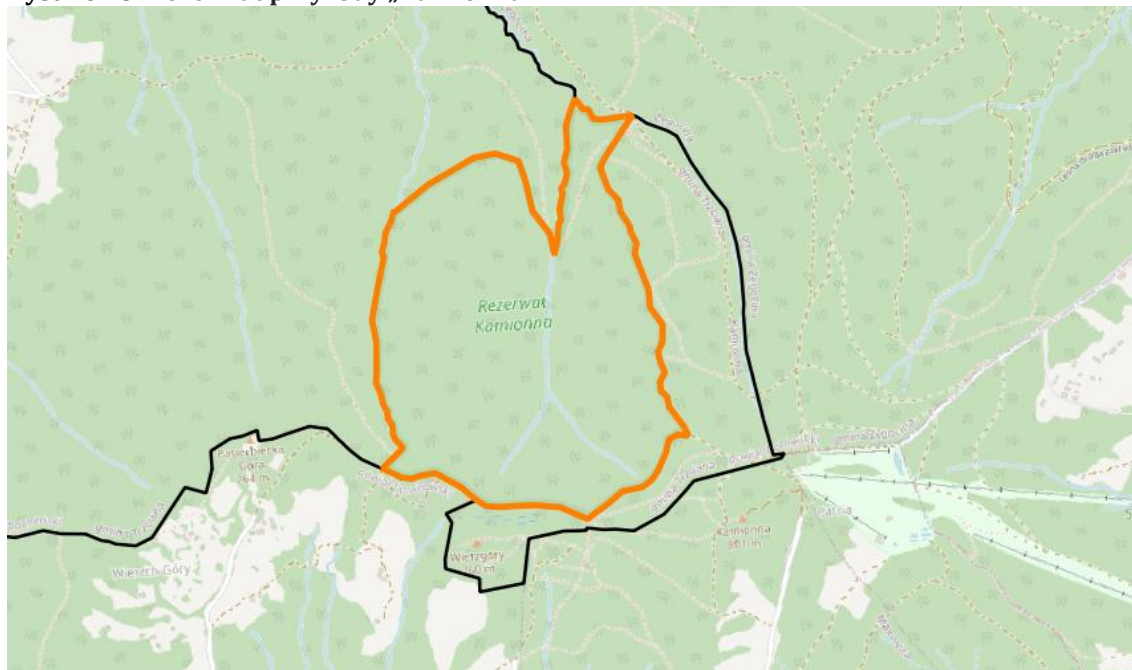
Wsie: Trzciana, Leszczyna, Łąka Dolna i Ujazd znajdują się na obszarze Pogórza Wiśnickiego, a wsie: Kamionna, Kierlikówka i Rdzawa - w rejonie Beskidu Wyspowego, którego najwyższe wzniesienia w południowej części Gminy to: Kamionna (801,3 m n.p.m) i Góra Pasierbiecka (763,6 m n.p.m). Najniżej położony teren z rzędną 226 m n.p.m znajduje się w północnej części Gminy w rejonie ujścia potoku Cichawka. Atrakcyjny krajobrazowo - południowy rejon Gminy - ma ogólne nachylenie ku północy, co znacznie pogarsza jego walory klimatyczno zdrowotne. Południowa część Gminy - o charakterze górskim jest szczególnie atrakcyjna pod względem krajobrazowym.

W graniach opracowania zlokalizowane są następujące formy ochrony przyrody w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 1-9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336, z późn.zm.):

- ❖ rezerwat przyrody „Kamionna”,
- ❖ Obszar Natura 2000 Tarnawka PLH120089,
- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Zachodniego Pogórza Wiśnickiego
- ❖ Pomniki przyrody:
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.19
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.20
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.21
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.22
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.23
 - PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.27

Celem ochrony rezerwatu przyrody „Kamionna” jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych drzewostanów bukowo-jodłowych. Rezerwat znajduje się w południowej części gminy Trzciana i obejmuje północno-zachodnie stoki Góry Kamionna.

Rysunek 3. Rezerwat przyrody „Kamionna”

źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/>

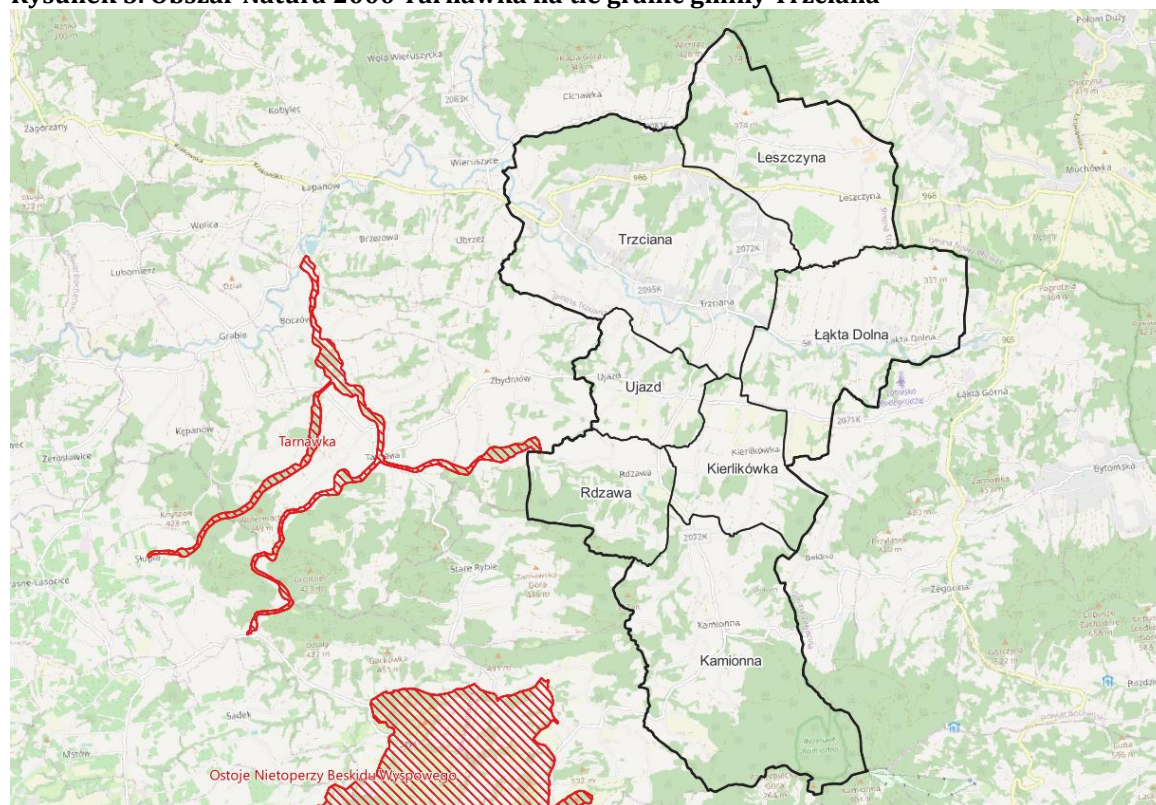
Dla rezerwatu obowiązuje Obwieszczenia Nr 14/01 Wojewody Małopolskiego z dnia 19 listopada 2001 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 roku na obszarze Województwa Małopolskiego (Dz. Urz. Woj. Małopolskiego z 2001 r. Nr 173, poz. 2611).

Obszar Natura 2000 Tarnawka PLH120089 zajmuje powierzchnię 139,9500 ha, ale na terenie gminy Trzciana obejmuje niewielki fragment doliny potoku Przeginii (Pluskawy) w Rdzawej – pow. ok. 0,059 ha (590m²).

Rysunek 4. Na terenie gminy Trzciana Obszar Natura 2000 zajmuje niewielki teren w dolinie potoku Przeginia

Rysunek 5. Obszar Natura 2000 Tarnawka na tle granic gminy Trzciana

Na Obszarze wprowadza się ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów, w celu zachowania ich trwałości oraz zwiększania różnorodności biologicznej. Ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów leśnych obejmują:

1. utrzymanie ciągłości i trwałości ekosystemów leśnych;
2. sprzyjanie tworzeniu zwartych kompleksów leśnych;
3. ochrona i odtwarzanie stref ekotonowych, celem zwiększenia bioróżnorodności;
4. utrzymanie ciągłości i drożności korytarzy ekologicznych, celem zachowania dróg migracji gatunków;
5. zalesianie i zadrzewianie gruntów mało przydatnych do produkcji rolnej i nie przeznaczonych na inne cele, z wyłączeniem terenów, na których występują nieleśne siedliska przyrodnicze podlegające ochronie, siedliska rzadkich i chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt związanych z ekosystemami nieleśnymi, a także miejsca pełniące funkcje punktów i ciągów widokowych na terenach o dużych wartościach krajobrazowych;
6. pozostawianie drzew o charakterze pomnikowym, drzew dziuplastych, części drzew obumarłych, aż do całkowitego ich rozkładu;
7. utrzymanie odpowiedniego poziomu wód gruntowych dla zachowania siedlisk wilgotnych i bagiennych;
8. zachowanie siedlisk chronionych i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów;
9. działania na rzecz czynnej ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

Ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów nieleśnych obejmują:

1. przeciwdziałanie procesom zarastania łąk i pastwisk cennych ze względów przyrodniczych i krajobrazowych;
 2. kształtowanie zróżnicowanego krajobrazu rolniczego poprzez zachowanie mozaiki pól uprawnych, miedz, płątów wieloletnich ziołorośli, a także ochronę istniejących zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i przydrożnych;
 3. utrzymanie i zwiększanie powierzchni trwałych użytków zielonych;
 4. prowadzenie zabiegów agrotechnicznych z uwzględnieniem wymogów zbiorowisk roślinnych i zasiedlających je gatunków fauny, zwłaszcza ptaków i owadów zapylających (odpowiednie terminy, częstość i techniki koszenia);
 5. utrzymanie poziomu wód gruntowych odpowiedniego dla zachowania bioróżnorodności;
 6. utrzymanie ciągłości i drożności korytarzy ekologicznych, celem zachowania dróg migracji gatunków;
 7. pozostawienie drzew o charakterze pomnikowym, drzew dziuplastych, części drzew obumarłych, aż do całkowitego ich rozkładu;
 8. działania na rzecz czynnej ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.
4. Ustalenia w zakresie czynnej ochrony ekosystemów wodnych obejmują:
1. zachowanie zbiorników wód powierzchniowych oraz utrzymanie naturalnej obudowy biologicznej oraz stref buforowych wzdłuż cieków wodnych, a także wokół naturalnych zbiorników wodnych, w tym starorzeczy i oczek wodnych, w postaci pasów szuwarów, zakrzewień i zadrzewień, celem zwiększenia bioróżnorodności oraz ograniczenia spływu substancji biogennej;
 2. prowadzenie prac regulacyjnych cieków wodnych tylko w zakresie niezbędnym dla ochrony przeciwpowodziowej i w oparciu o „Zasady dobrej praktyki w utrzymaniu rzek i potoków górskich”;

3. zwiększanie retencji wodnej w kontekście ograniczenia spływu powierzchniowego poprzez zachowanie cennych przyrodniczo obszarów wodno-błotnych wraz z pasem roślinności stanowiącej ich obudowę biologiczną;
4. ochronę obszarów źródliskowych cieków wodnych;
5. pozostawienie drzew o charakterze pomnikowym, drzew dziuplastych, części drzew obumarłych, aż do całkowitego ich rozkładu;
6. utrzymanie ciągłości i drożności korytarzy ekologicznych, celem zachowania dróg migracji gatunków;
7. działania na rzecz czynnej ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

Na Obszarze wprowadzono zakazy:

1. realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
2. likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
3. wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów;
4. wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciw osuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
5. dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
6. likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
7. budowania nowych obiektów budowlanych w wyznaczonych strefach zgodnie z mapą stanowiącą załącznik nr 2 do uchwały oraz w pasie szerokości 10 m od linii brzegów pozostałych rzek wyodrębnionych w ewidencji gruntów jako wody płynące w ich rzeczywistym przebiegu w terenie oraz od naturalnych zbiorników wodnych
8. - z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

Uchwała przewiduje odstępstwa od ww. zakazów

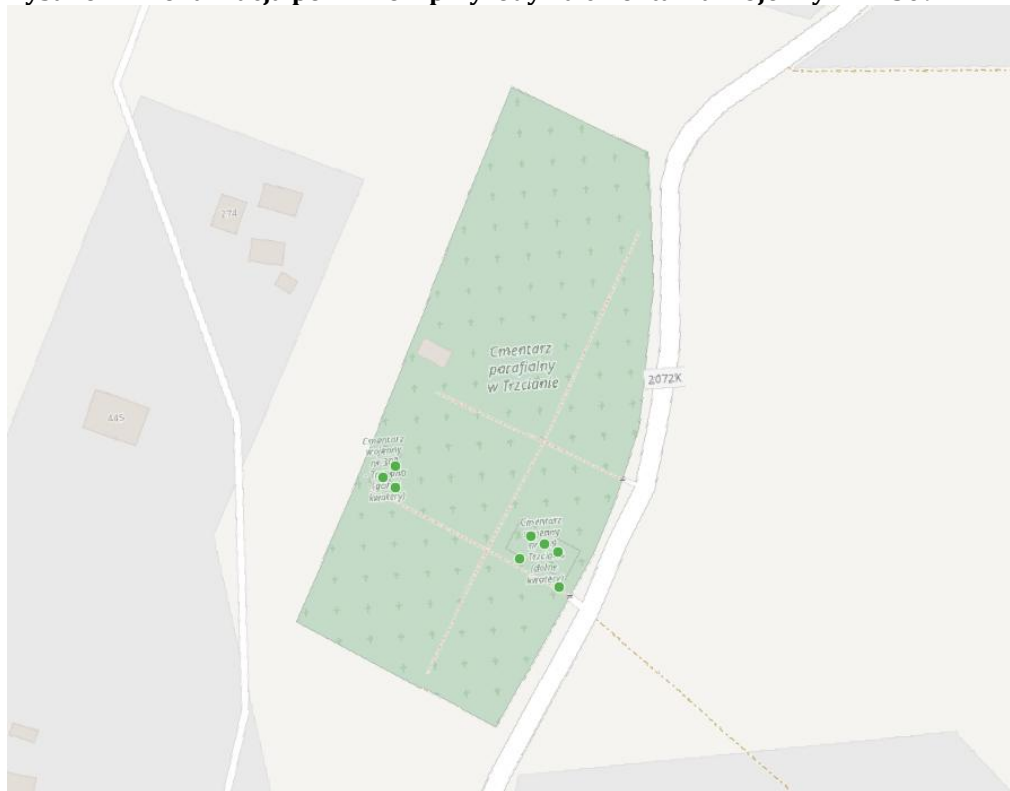
Do indywidualnych form ochrony przyrody na terenie gminy Trzciana należą pomniki przyrody:

- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.19 – grupa drzew – 5 szt. z gatunku dąb szypułkowy - *Quercus robur*, rosnące na cmentarzu wojennym z okresu I wojny światowej w Trzcianie (na cmentarzu parafialnym); obowiązuje Rozporządzenie Nr 7 Wojewody Małopolskiego z dnia 13.04.2004 roku w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz uchylenia uznania za pomniki przyrody na terenie województwa małopolskiego;
- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.20 – grupa drzew – 3 szt. z gatunku dąb szypułkowy - *Quercus robur*, rosnące na cmentarzu wojennym z okresu I wojny światowej w Trzcianie (na cmentarzu parafialnym); obowiązuje Rozporządzenie Nr 4/95

Wojewody Tarnowskiego z dnia 15.05.1995 roku w sprawie uznania tworów przyrody za pomniki przyrody;

- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.21 – drzewo - Lipa drobnolistna - *Tilia cordata*, rośnie w parku podworskim w Rdzawie, narożnik południowo-wschodni; obowiązuje Rozporządzenie Nr 62/97 Wojewody Tarnowskiego z dnia 07.10.1997 roku w sprawie uznania tworów przyrody za pomniki przyrody;
- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.22 – drzewo - Sosna żółta - *Pinus ponderosa*, rośnie w parku podworskim w Rdzawie, przy południowej granicy; obowiązuje Rozporządzenie Nr 62/97 Wojewody Tarnowskiego z dnia 07.10.1997 roku w sprawie uznania tworów przyrody za pomniki przyrody;
- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.23 – drzewo - Lipa drobnolistna - *Tilia cordata*, rośnie w parku podworskim w Rdzawie, w centrum parku; obowiązuje Rozporządzenie Nr 62/97 Wojewody Tarnowskiego z dnia 07.10.1997 roku w sprawie uznania tworów przyrody za pomniki przyrody;
- PL.ZIPOP.1393.PP.1201082.27 – drzewo - Lipa drobnolistna - *Tilia cordata*, rośnie przy drodze Kamionna - Trzciana; obowiązuje Rozporządzenie Nr 49/98 Wojewody Tarnowskiego z dnia 22.09.1998 roku w sprawie uznania tworów przyrody za pomniki przyrody.

Rysunek 7. Lokalizacja pomników przyrody na cmentarzu wojennym nr 309

Rysunek 8. Lokalizacja pomników przyrody w parku podworskim w Rdzawie**Rysunek 9. Lokalizacja pomnika przyrody - drzewa rosnącego przy drodze Trzciana - Kamionna**

Stan zachowania krajobrazu kulturowego określono w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trzciana jako „**średnio zachowany, z elementami naturalnymi**” (tereny leśne i wzniesienie Kamionna - Pasierbiec)

z dominantami kościołów, nielicznymi przykładami tradycyjnego budownictwa zagrodowego, mocno przekształconymi przez nową zabudowę, często niedostosowaną do charakteru krajobrazu danej miejscowości oraz dość licznie występującymi stanowiskami archeologicznymi.

Stan zachowania elementów środowiska kulturowego:

- zabytki ruchome - stan zachowania dość dobry (w większości to elementy wyposażenia świątyń),
- zabytki nieruchome - stan zachowania zróżnicowany:
 - obiekty sakralne w stanie dobrym (z wyjątkiem kościoła w Kamionnej),
 - zespoły dworsko-parkowe wymagają przeprowadzenia prac remontowo-konserwatorskich,
 - budownictwo drewniane zdegradowane (sukcesywne rozbiórki starych domów),
 - zabytkowe założenia zielone: parki - wymagają rekultywacji,
 - cmentarze – dość zadbane.

Dawne cechu regionalne osadnictwa to:

1. prostokątny, szeroko-frontowy plan obiektów, z częścią mieszkalną z przechodnią sienią, dzielącą przestrzeń na 2 izby) oraz częścią gospodarczą (pomieszczenia inwentarskie) – obiekty osadzone na podmurówkach z kamieni rzecznych, w części podpiwniczone,
2. ściany drewniane w konstrukcji zrębowej z węglami na jaskółczy ogon zrąb z belek o przekroju prostokąta - uszczelnionych gliną i bielonych wapnem
3. dachy dwu- lub czterospadowe, krokwiowe lub krokwiowo-oczepowe, ze szczytami szalowanymi pionowymi deskami (dawniej kryte słomą, później dachówką),
4. wnętrza nakryte stropem belkowym z powalami deskowymi, łączonymi na styk, tragarze fazowane – na środkowym tragarzu czasem napisy fundacyjne,
5. ściany we wszystkich pomieszczeniach polepione gliną i bielone wapnem (z wyjątkiem komory),
6. okna – głównie czterokwaterowe,
7. obiekty mieszkalne i gospodarcze – przeważnie parterowe.

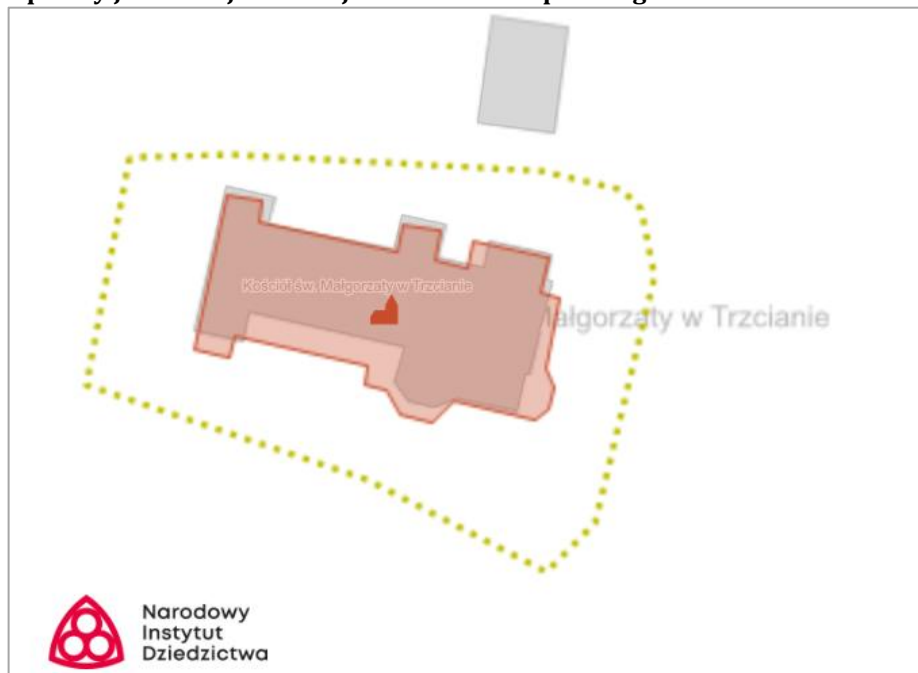
W północnej części przeważają skoncentrowane układy zabudowy, zlokalizowane wzdłuż dróg, głównie o przebiegu równoleżnikowym. Środkową część Gminy charakteryzuje nieco większe rozproszenie zainwestowania oraz różnorodne kierunki jego kształtowania: południkowo-równoleżnikowe. Natomiast południową część Gminy cechuje największe rozproszenie zabudowy.

Do najcenniejszych obiektów krajobrazu kulturowego gminy należy drewniana architektura sakralna - kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski w Kamionnej oraz liczne stare wiejskie chałupy i budynki gospodarcze rozsiane po całej okolicy, ale też kapliczki przydrożne, figury i krzyże.

Zabytkowa architektura murowana to przede wszystkim kościół p.w. Św. Małgorzaty Panny i Męczennicy w Trzcianie oraz kaplica p.w. Matki Bożej Częstochowskiej w Leszczynie. Wśród kapliczek murowanych wyróżnia się Kolumna Chrystusa Frasobliwego nazywana też „Kolumną szwedzką” lub „Szwedzką figurą w Kamionnej”.

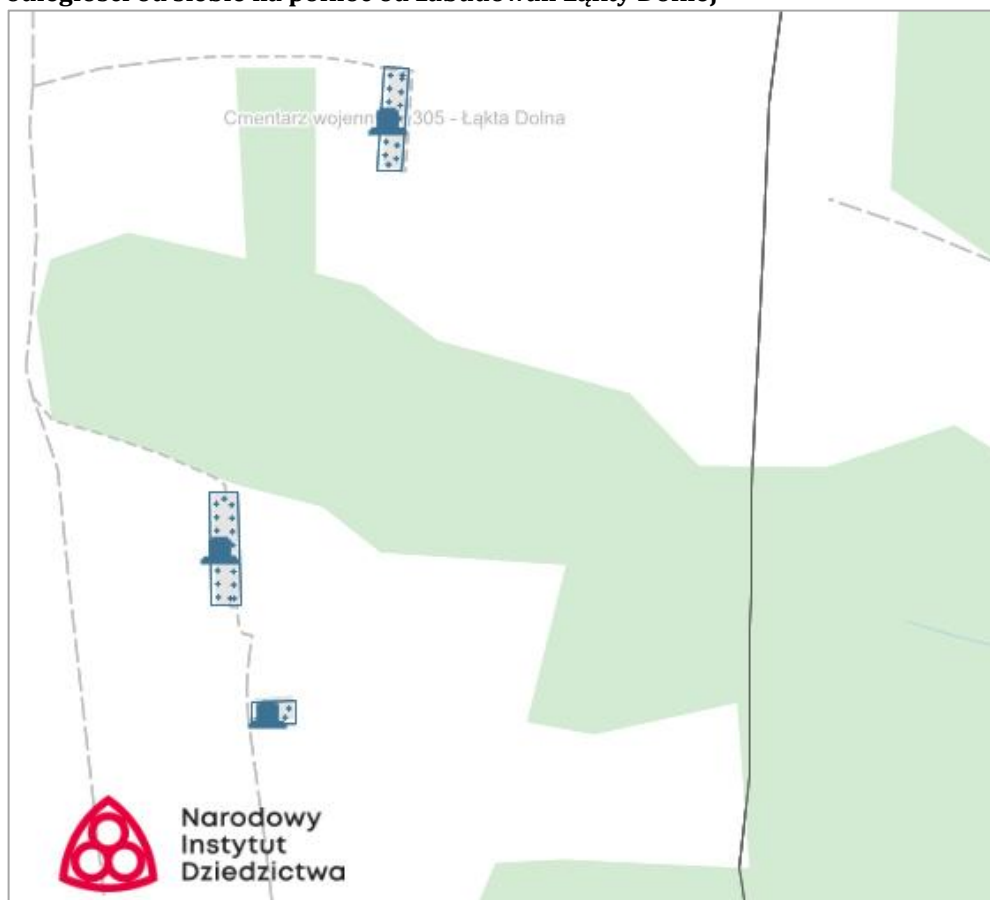
Ogromną wartość historyczną posiadają również cmentarze wojenne z I wojny światowej upamiętniające krwawe walki toczone w tym rejonie w grudniu 1914 roku.

Rysunek 10. Kościół p.w. Św. Małgorzaty Panny i Męczennicy w Trzcianie wraz z otoczeniem wpisany jest do rejestru województwa małopolskiego

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa mapy.zabytek.gov.pl

Rysunek 11. Trzy cmentarze wojenne z pierwszej wojny światowej położone są w niedalekiej odległości od siebie na północ od zabudowań Łątki Dolnej

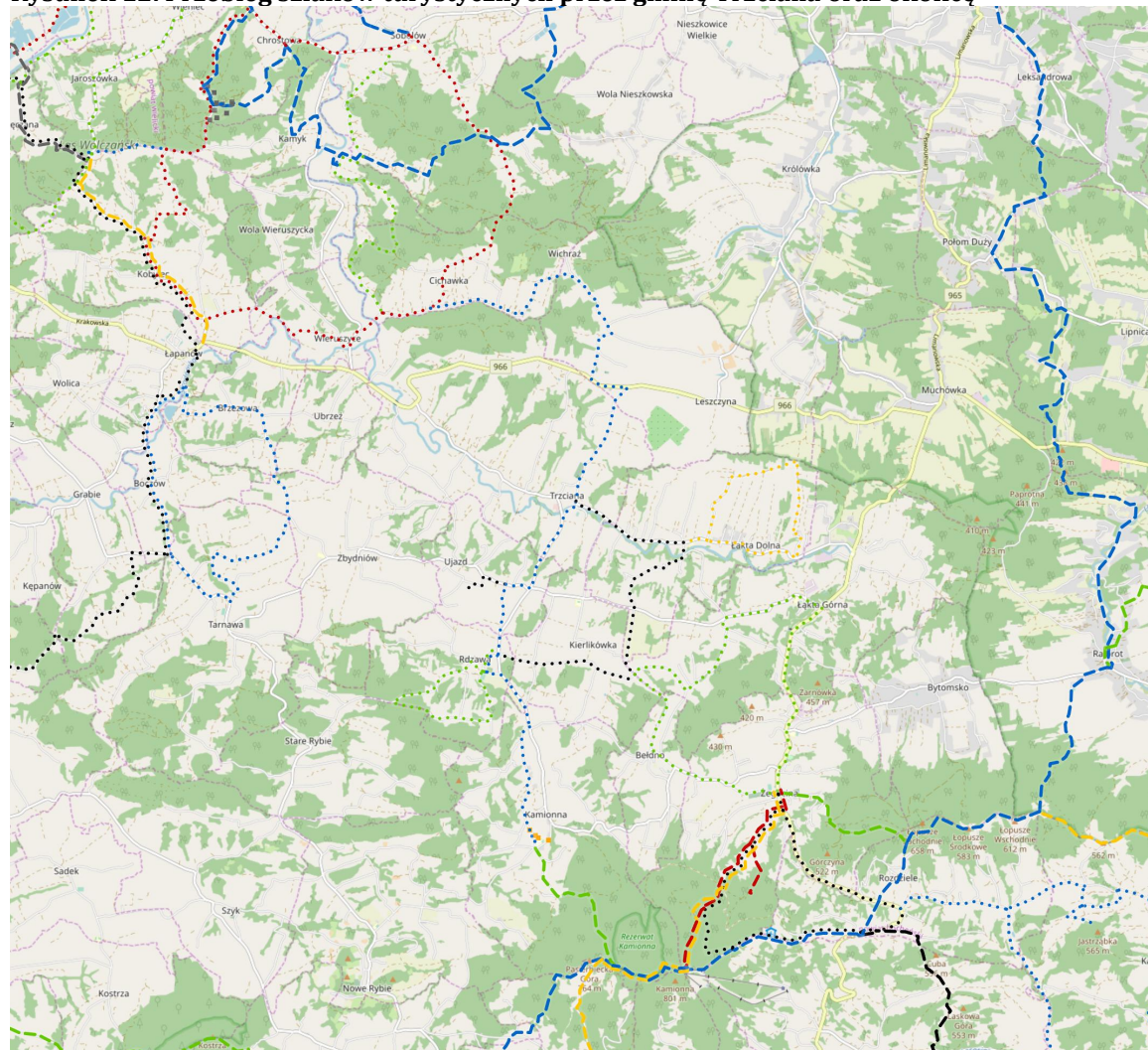

Fotografia 13. Cmentarz wojenny Nr 310 w Leszczynie

Fotografia 14. Kolumna Chrystusa Frasobliwego nazywana też „Kolumną szwedzką” lub „Szwedzką figurą w Kamionnej”

Rysunek 12. Przebieg szlaków turystycznych przez gminę Trzciana oraz okolice

- Cichawka - Kamionna rozdroże
- Trzciana - Rdzawa
- Cichawka - Cichawka
- Pętla do cmentarzy nr 300, 305, 307, 308 z l.w.ś.
Łąka Dolna - Łąka Dolna rozdroże
- Ścieżka spacerowa po Parku Podworskim w Kamionnej
Kamionna Pod Dębami - Kamionna Żegocina
- Żegocina - Kamionna
- Kamionna
Rezerwat "Kamionna" - Kamionna rozdroże
- Kamionna - Tymbark
- Żegocina centrum - Kamionna

źródło: PTTK Mapa - Szlaki turystyczne Małopolski <https://malopolska.szlaki.pttk.pl/mapa>

6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków województwa małopolskiego prowadzony jest przez Wojewódzkiego Małopolskiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, który zgodnie z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292 ze zm.) jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisu zabytków do rejestru.

Wpis zabytków do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestrów zabytków, określonej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- księga A – zabytki nieruchome,
- księga B – zabytki ruchome,
- księga C – zabytki archeologiczne.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie Gminy Trzciana wpisanych do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie

L.p.	Obiekt	Adres	Numer dz. ewid.	Data	Numer decyzji
1.	Kościół parafialny p.w. NMP Królowej Polski wraz z drzewostanem	Kamionna 47	546	15.07.2020	A-1557/M
2.	Kaplica p.w. Matki Bożej Częstochowskiej	Leszczyna k. nr 135, przy drodze z Łapanowa do Muchówki	492/2	1.07.2020	A-1552/M
3.	Cmentarz wojenny nr 310 z I wojny światowej	Leszczyna, w lesie koło cmentarza parafialnego	464/1, 464/2, 464/3	31.03.2020	A-1557/M
4.	Cmentarz wojenny nr 305	Łąka Dolna	696	20.01.1994	A-374
5.	Cmentarz wojenny nr 306	Łąka Dolna	665	20.01.1994	A-375
6.	Cmentarz wojenny nr 307	Łąka Dolna	693/2	20.01.1994	A-376
7.	Kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy	Trzciana 1	970	19.02.1970	A-172
8.	Najbliższe otoczenie kościoła p.w. św. Małgorzaty	Trzciana 1	969, 970	19.02.1970	A-172
9.	Cmentarz wojenny nr 309	Trzciana	886	21.12.1993	A-373

źródło: Gminna Ewidencja Zabytków gminy Trzciana

Zarządzenie Wójta Gminy Trzciana Nr 240/VIII/21 z dnia 20 kwietnia 2021 r.

W stosunku do obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje wymóg uzyskania pozwolenia konserwatorskiego w wypadku podejmowania jakichkolwiek działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku (art. 36 ustawy o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami), zwłaszcza w wypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, a także w razie wykonywania robót budowlanych w otoczeniu zabytku,

dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytku oraz umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów.

6.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, gminna ewidencja zabytków prowadzona jest w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu Gminy. Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku oraz miejsce jego położenia, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz rodzaj własności.

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią prowadzonej przez generalnego konserwatora zabytków krajowej ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Tabela 2. Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków Gminy Trzciana

L.p.	Obiekt	Adres	Numer dz. ewid.
1.	Dom	Kamionna 8	803
2.	Dom	Kamionna 20	368/3
3.	Dom	Kamionna 24	336/2
4.	Dom	Kamionna 37	290
5.	Dom	Kamionna 38	424/18
6.	Dom	Kamionna 56	870/1
7.	Dom	Kamionna 99	54
8.	Dom	Kamionna 114	292
9.	Dom	Kamionna 117	76
10.	Stodoła	Kamionna 117	76
11.	Piwnica	Kamionna 117	76
12.	Dom	Kamionna 121	68
13.	Dom	Kamionna 131	772/2
14.	Dom	Kamionna 168	59/1
15.	Dom	Kamionna 181	282/2
16.	Dom	Kamionna 112 (dawne 200)	654
17.	Dom	Kamionna k. nr 102	71/3
18.	Cmentarz parafialny	Kamionna k. nr 47	547
19.	Założenie dworsko - parkowe	Kamionna k. nr 1	515/2, 515/3
20.	Dom	Kierlikówka 1	135/3
21.	Dom	Kierlikówka 61	65/11
22.	Kościół św. Józefa Oblubieńca	Kierlikówka 102	240/8
23.	"Kołczy Zamek"	Kierlikówka k. nr 56	238/1
24.	Cmentarz parafialny	Leszczyna k. nr 157	444
25.	Kościół parafialny p.w. NMP Częstochowskiej	Leszczyna 151	477/1

	Częstochowskiej		
26.	Dom	Leszczyna 12	695
27.	Dom	Leszczyna 149	689
28.	Dom	Łąka Dolna 19	383/16
29.	Cmentarz epidemiczny	Łąka Dolna k. nr 61	98/1
30.	Dom	Łąka Dolna 49	1019
31.	Park dworski	Rdzawa k. nr 1	132/1
32.	Dom	Rdzawa 31	208/4
33.	Spichlerz	Rdzawa 37	10/1
34.	Dom	Trzciana 38	1074
35.	Stodoła	Trzciana 38	1074
36.	Dom	Trzciana 51	548/1
37.	Stodoła	Trzciana 51	548/1
38.	Dom	Trzciana 53	553/3
39.	Stodoła	Trzciana 53	553/3
40.	Dom	Trzciana 216	862
41.	Dom	Trzciana 219	1097/1
42.	Dom	Trzciana 277	900
43.	Dom	Trzciana 281	505
44.	Dom	Trzciana 290	1003
45.	Dom	Trzciana k. nr 274	888
46.	Dom	Trzciana k. nr 223	884
47.	Dom	Trzciana 71	292/7
48.	Dom	Trzciana 276	343/1, 343/2
49.	Cmentarz parafialny	Trzciana, przy drodze na północ od kościoła	886
50.	Dom	Ujazd 6	13
51.	Dom	Ujazd 8	163
52.	Dom	Ujazd 16	233/20
53.	Spichlerz	Ujazd 16	233/20
54.	Stajnia	Ujazd 16	233/20
55.	Chałupa	Ujazd 17	64
56.	Dom	Ujazd 33	9/1
57.	Dom	Ujazd 49	8/2

źródło: Gminna Ewidencja Zabytków gminy Trzciana

Zarządzenie Wójta Gminy Trzciana Nr 240/VIII/21 z dnia 20 kwietnia 2021 r.

Ponadto, na terenie gminy ochroną prawną objęto obiekty ruchome w postaci kapliczek, figur i krzyży przydrożnych.

Tabela 3. Wykaz obiektów o cechach zabytkowych: kapliczek, figur i krzyży przydrożnych wykazanych w gminnej ewidencji zabytków

L.p.	Obiekt	Adres / lokalizacja	Dz. ew.	Data powstania
1.	Kapliczka szafkowa	Kamionna k. nr 129	922/11	k. XX w.
2.	Kapliczka p.w. Matki Bożej Częstochowskiej	Kamionna k. nr 38	424/16	pocz. XIX w.
3.	Kapliczka p.w. Matki Bożej z Dzieciątkiem	Kamionna, k. nr 55	44	1817 r.
4.	Kapliczka domkowa p.w. Matki Bożej Częstochowskiej	Kamionna k. nr 313 w przysiółku "Rzyki" na wzniesieniu	373/1	pocz. XIX w.
5.	Kapliczka p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy	Kamionna k. nr 7, w przysiółku "Podłupiska"	884/3	1924 r.
6.	Kapliczka p.w. Matki Bożej Saletyńskiej	Kamionna k. nr 56, naprzeciw nr 63	868/5	k. XVIII w.
7.	Kolumna Chrystusa Frasobliwego	Kamionna naprzeciw nr 58, na wzgórzu ponad wsią	408/4	1 poł. XVII w.
8.	Kapliczka	Kamionna, k. nr 98, za kościołem przy zakolu drogi do Bełdna	644/12	1972 r.
9.	Kapliczka Matki Bożej z Dzieciątkiem	Kamionna k. nr 30	55	1994 r.
10.	Figura Matki Bożej	Kamionna, na rozstaju dróg	721/2	1891 r.
11.	Figura krzyża	Kamionna, w lesie	948	1938 r.
12.	Krzyż drewniany	Kamionna, przy drodze powiatowej, przed budynkiem nowej szkoły	517/2	1910 r.
13.	Krzyż drewniany	Kamionna, k. nr 91	230/1	1944 r.
14.	Krzyż drewniany	Kamionna, w pobliżu plebanii	538	1944 r.
15.	Kapliczka z wizerunkiem krzyża	Kamionna, w przysiółku „Wapiennica”	758	2002 r.
16.	Krzyż drewniany	Kamionna, k. starej szkoły	296	1910 r.
17.	Kapliczka szafkowa z figurą krzyża	Kamionna, na ścianie nowego budynku szkolnego	517/2	b.d.
18.	Kapliczka p.w. Matki Bożej Częstochowskiej	Kamionna k. nr 68	630	1805 r.
19.	Kapliczka domkowa p.w. Matki Bożej z Lourdes	Kierlikówka, koło dawnego dworu	88/1	1 poł. XIX w.
20.	Kapliczka domkowa p.w. Matki Bożej Częstochowskiej	Kierlikówka k. nr 33	223/13	pocz. XIX w.
21.	Kapliczka szafkowa	Kierlikówka, nad potokiem Rdzawka przy drodze na Rdzawę	315/7	b.d.

22.	Krzyż drewniany	Kierlikówka k. nr 113, na skrzyżowaniu dróg i granicy z Kamionną	309	pierwszy 1945 r., obecny 1991 r.
23.	Krzyż drewniany	Kierlikówka k. nr 15	150/1	XX w.
24.	Przydrożna kapliczka słupowa	Leszczyna k. nr 99	712/2	1894 r.
25.	Kapliczka z grupą Ukrzyżowania	Leszczyna k. nr 198 i nr 176	394	1899 r.
26.	Kapliczka	Leszczyna, przy drodze łączącej dwie części Leszczyny	636/4	1892 r.
27.	Kapliczka	Leszczyna, naprzeciw domu nr 126	590	1949 r.
28.	Krzyż drewniany	Leszczyna, przy rozgałęzieniu dróg z Leszczyny do Cichawki	44/1	XIX / XX w.
29.	Kapliczka z grupą Ukrzyżowania	Leszczyna k. nr 7	702	1908 r.
30.	Figura N.P.M. Nieustającej Pomocy	Łąka Dolna k. nr 139	1114/1	pocz. XX w.
31.	Kapliczka	Łąka Dolna k. nr 42	528/2	1932 r.
32.	Krzyż drewniany	Łąka Dolna k. nr 244, 30 m za mostem na Potoku Saneckim, przy drodze w kierunku przysiółka „Pasternik”	1019	b.d.
33.	Kapliczka słupowa z figurą NMP	Łąka Dolna k. nr 37	1083/3	1912 r.
34.	Znak cmentarny	Łąka Dolna, przy drodze powiatowej w miejscu zjazdu na cmentarz	737	b.d.
35.	Kapliczka	Rdzawa k. nr 47	201	pocz. XX w.
36.	Figura	Rdzawa k. nr 35	181	1896 r.
37.	Krzyż metalowy	Rdzawa k. nr 45	133/1	pocz. XX w.
38.	Kapliczka	Rdzawa k. nr 20	162/7	k. 1939 - 1945 r.
39.	Przydrożna kapliczka szafkowa	Trzciana k. nr 16	1073/2	1880 r.
40.	Kaplica p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	Trzciana nr 87 w przysiółku "Libichowa" (wewnątrz budynku)	246	1926 r.
41.	Figura z grupą ukrzyżowania i posażkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem	Trzciana k. nr 48	1236	1898 r.
42.	Figura z wizerunkiem Chrystusa	Trzciana k. nr 167	660/5	1882 r.
43.	Kapliczka	Trzciana k. nr 185, za cmentarzem przy drodze	883	1959 r.
44.	Krzyż drewniany	Trzciana k. nr 240	801	pocz. XX w.
45.	Pomnik Ofiar I wojny światowej	Trzciana, przy kościele parafialnym	976	1937 r.
46.	Krzyż drewniany z metalowym wizerunkiem Chrystusa	Trzciana k. nr 20, na tzw. Rynku	1183	pocz. XX w.
47.	Kaplica p.w. Bł. Kingi	Ujazd k. nr 40	182	1970 - 1972 r.

48.	Kapliczka szafkowa	Ujazd, obok Kaplicy p.w. Bł. Kingi	182	XX w.
49.	Krzyż drewniany	Ujazd, przy nr 117	236/7	XX w.

źródło: Gminna Ewidencja Zabytków gminy Trzciana

Zarządzenie Wójta Gminy Trzciana Nr 240/VIII/21 z dnia 20 kwietnia 2021 r.

6.5. Zabytki archeologiczne

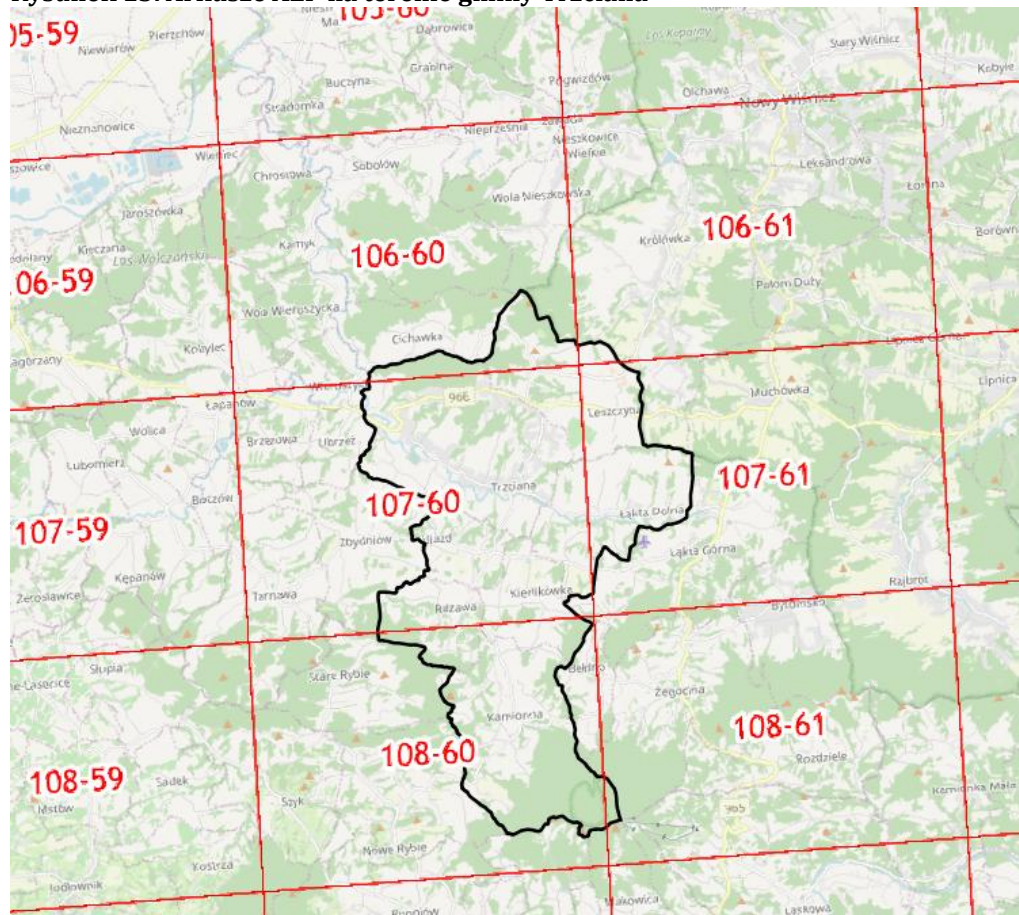
Na obszarze Gminy Trzciana zewidencjonowano 78 stanowisk archeologicznych.

Spośród zabytków archeologicznych największe znaczenie dla odtworzenia historii miejscowego osadnictwa mają dwa typy stanowisk archeologicznych: osady i cmentarzyska. Na terenie gminy Trzciana nie zidentyfikowano dotąd cmentarzysk.

Gmina Trzciana posiada stanowiska archeologiczne świadczące o wczesnym osadnictwie w tym rejonie. Znaleźiska obejmują głównie ślady osadnictwa pradziejowego oraz wczesnośredniowiecznego często zlokalizowane na terenach leśnych i polnych.

Szczególną wartość przedstawiają tzw. stanowiska wielokulturowe tj. takie, w obrębie, których odkryto ślady pobytu kilku następujących po sobie grup ludności reprezentujących odmienne kultury archeologiczne i różny poziom rozwoju i umiejętności.

Rysunek 13. Arkusze AZP na terenie gminy Trzciana

źródło: Usługa WMS https://usluga.zabytek.gov.pl/INSPIRE_AMD/service.svc/get

Tabela 4. Wykaz zabytków archeologicznych na terenie Gminy Trzciana

L.p.	Miejscowość	Obszar	Nr stanowiska w msc.	Nr stanowiska na obszarze	Chronologia	Funkcja
1.	Trzciana	106-60	1	30	epoka kamienia	śląd osadnictwa
					prahistoria	osada
					średniowiecze	śląd osadnictwa
2.			2	31	epoka kamienia	śląd osadnictwa
3.		107-60	3	40	epoka kamienia	punkt osadniczy
4.			4	41	epoka kamienia	punkt osadniczy
5.			5	42	epoka kamienia	punkt osadniczy
					pradzieje	osada otwarta
6.			6	43	epoka kamienia	punkt osadniczy
					pradzieje	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
7.			7	45	pradzieje	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
8.			8	46	późne średniowiecze	osada otwarta
9.			9	47	neolit	punkt osadniczy
					neolit KCS	punkt osadniczy
					pradzieje	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
10.			10	48	nowożytność	punkt osadniczy
11.		11	49	pradzieje	punkt osadniczy	
12.			6	50	pradzieje	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
13.		Kamionna	107-60	2	58	epoka kamienia
14.	108-60		3	66	nowożytność (po roku 1616)	skarb monet
15.			4	67	nowożytność	punkt osadniczy
16.			5	68	nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
17.			6	69	nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
18.			7	70	nowożytność (XVII - XIX w.)	punkt osadniczy
19.			8	71	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
20.			9	72	nowożytność (XVI-XIX w.)	punkt osadniczy
21.			10	73	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVII-XIX w.)	punkt osadniczy

22.			11	74	późne średniowiecze (XV-XVII w.)	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
23.			12	75	nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
24.			13	76	nowożytność (XIX w.)	punkt osadniczy
25.			14	77	epoka kamienia	punkt osadniczy
					nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
26.			15	78	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVII-XIX w.)	punkt osadniczy
27.			16	79	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
28.			17	80	nowożytność (XVII-XIX w.)	punkt osadniczy
29.			18	81	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
30.			19	82	późne średniowiecze	punkt osadniczy
31.			20	83	późne średniowiecze (XV-XVI w.)	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
32.			21	84	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVII-XIX w.)	punkt osadniczy
33.			22	85	późne średniowiecze (XIV-XV w.)	punkt osadniczy
					nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
34.			23	86	nowożytność (XVIII-XIX w.)	punkt osadniczy
35.			24	87	epoka kamienia	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVII-XIX w.)	punkt osadniczy
36.			25	88	późne średniowiecze	punkt osadniczy
					nowożytność (XVI-XVIII w.)	punkt osadniczy
37.			26	89	nowożytność	punkt osadniczy
38.			27	90	późne średniowiecze (XV-XVI w.)	punkt osadniczy
39.	Kierlikówka	107-60	1	51	epoka kamienia	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
40.			2	54	późny okres wpływów rzymskich	punkt osadniczy
41.			3	55	epoka kamienia	punkt osadniczy
42.			4	56	późne średniowiecze	punkt osadniczy
43.			5	57	epoka kamienia	punkt osadniczy
44.			6	59	epoka kamienia	punkt osadniczy
					neolit	punkt osadniczy
45.			7	60	epoka kamienia	punkt osadniczy
46.			8	61	epoka kamienia	punkt osadniczy
					mezolit	punkt osadniczy
47.			9	62	epoka kamienia	punkt osadniczy
					późny okres wpływów	osada otwarta

					rzymskich	
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
48.			10	63	epoka kamienia	punkt osadniczy
49.			11	64	epoka kamienia	punkt osadniczy
50.			1	32	epoka kamienia	śląd osadnictwa
51.		106-60	2	33	późny okres wpływów rzymskich	osada
52.			3	34	późny okres wpływów rzymskich	śląd osadnictwa
53.		107-60	4	44	późne średniowiecze	osada otwarta
54.	Leszczyna		5	37	nowożytność	śląd osadnictwa
55.			6	38	nowożytność	śląd osadnictwa
56.		106-61	7	39	POR	osada
57.			8	40	późne średniowiecze	osada
					nowożytność	osada
58.			9	35	prahistoria	śląd osadniczy
59.			1	2	mezolit	punkt osadniczy
60.			2	3	nowożytność	punkt osadniczy
61.			3	4	nowożytność	punkt osadniczy
62.			4	5	epoka kamienia	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
63.		107-61	5	6	epoka kamienia	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
64.			6	7	nowożytność	punkt osadniczy
65.	Łąka Dolna		7	8	epoka kamienia	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
66.			8	23	POR	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy
67.			9	24	epoka kamienia	punkt osadniczy
68.			10	52	neolit	osada otwarta
69.		107-60	11	53	epoka kamienia	punkt osadniczy
70.			12	66	epoka kamienia	punkt osadniczy
71.			13	67	późne średniowiecze	punkt osadniczy
72.			14	68	pradzieje	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
73.	Rdzawa	107-60	1	34	epoka kamienia	punkt osadniczy
74.			1	35	epoka kamienia	punkt osadniczy
					pradzieje	punkt osadniczy
75.			2	36	epoka kamienia	punkt osadniczy
					późne średniowiecze	punkt osadniczy
76.	Ujazd	107-60	3	37	neolit	punkt osadniczy
77.			4	38	epoka kamienia	punkt osadniczy
					neolit	punkt osadniczy
78.			5	39	pradzieje	punkt osadniczy
					nowożytność	punkt osadniczy

źródło: Gminna Ewidencja Zabytków gminy Trzciana

Zarządzenie Wójta Gminy Trzciana Nr 240/VIII/21 z dnia 20 kwietnia 2021 r.

Ustalenia dla strefy archeologicznej ochrony konserwatorskiej nieruchomości zabytków archeologicznych:

- w strefie ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego przekształcenia ograniczone są uwarunkowaniami ochrony i obserwacji archeologicznej, dopuszcza się zagospodarowanie terenu po przeprowadzeniu badań archeologicznych. Zakres i rodzaj badań archeologicznych zgodnie z art. 31 w/w ustawy określa Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- obowiązuje zakaz niwelacji, podnoszenia gruntu, nasadzeń i innych prac naruszających strukturę gruntu.

Według ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zakres i rodzaj badań archeologicznych ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne niszczą je lub uszkadzają.

Koszty prowadzenia badań archeologicznych oraz ich dokumentacji ponosi ten, kto zamierza realizować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ponadto, na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami tryb postępowania w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem bądź zabytkiem archeologicznym określają przepisy art. 32 i 33 ww. ustawy, zgodnie z którymi każdy kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany: wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia i niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (tu: Wójta Gminy Trzciana).

W przypadku znalezienia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym, znalazca jest zobowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest możliwe - właściwego wójta.

Lokalizacje poszczególnych obiektów w różnych materiałach karty AZP, dane NID/WUOZ czy informacje z gmin mogą być różne i wynikać z przyjętych materiałów źródłowych.

Prze rozpoczęciem jakiegokolwiek inwestycji w pobliżu lub na terenie stanowiska archeologicznego należy zasięgnąć więc opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zwykle dla wskazanych w opiniach konserwatorskich stanowisk archeologicznych wykonuje się odpowiednio:

- powierzchniowe badania archeologiczne mające na celu odkrycie niezewidencjonowane dotychczas stanowiska archeologiczne.

- przeprowadzić archeologiczne badania weryfikacyjne - sondażowe na obszarze, które będą miały na celu określenie stopnia kolizji inwestycji ze stanowiskami archeologicznymi.
- przeprowadzić wyprzedzające ratownicze badania wykopaliskowe na obszarze stanowisk archeologicznych które w wyniku prowadzonych prac inwestycyjnych mogą ulec zniszczeniu.

W ramach działań wyprzedzających rozpoczęcie inwestycji wykonuje się zwykle badania archeologiczne, które pozwolą na rozpoznanie i zabezpieczenie zidentyfikowanych w granicach inwestycji stanowisk archeologicznych. Badania archeologiczne mogą mieć formę wyprzedzających badań archeologicznych (badań rozpoznawczych) lub badań archeologicznych w trakcie realizacji inwestycji (nadzorów archeologicznych). Podstawą realizacji badań archeologicznych nad przedmiotową budową będzie wykonanie przez archeologa, kierującego przedmiotowymi pracami, szczegółowej kwerendy źródłowej w zakresie stanu dziedzictwa archeologicznego na obszarze objętym zamierzeniem inwestycyjnym. Decyzję dotyczącą sposobu postępowania każdorazowo podejmuje odpowiedni Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, który określa dokładne wytyczne konserwatorskie - stosowny tryb działań oraz zakres badań i ochrony.

6.6. Zasoby niematerialne

Pojęcie dziedzictwa niematerialnego jest bardzo trudne do zdefiniowania w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

W Gminie Trzciana funkcjonuje wiele stowarzyszeń, zespołów, organizacji, które w sposób pośredni lub bezpośredni angażują się w kwestie związane z troską o dziedzictwo materialne i niematerialne Gminy¹².

Do placówek oświatowych należą:

- Zespół Placówek Oświatowych w Trzcianie
- Szkoła Muzyczna I Stopnia w Trzcianie,
- Publiczne Przedszkole w Trzcianie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. gen. Władysława Andersa w Leszczynie
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Św. Kingi w Łąckiej Dolnej,
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Edwarda Dembowskiego w Kierlikówce
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Kamionnej.

Wśród zespołów scenicznych wymienić należy:

- Zespół Pieśni i Tańca „Łapanowanie” – choć nazwa wskazuje na sąsiednią gminę, zespół ten jest silnie związany z regionem i często występuje podczas lokalnych uroczystości, takich jak Święto Gminy Trzciana.
- Orkiestra Dęta w Trzcianie – jeden z najważniejszych zespołów w gminie, uświetniający swoimi występami uroczystości patriotyczne, religijne oraz lokalne festyny.

¹² Informacje zaczerpnięte z oficjalnej strony Urzędu Gminy Trzciana „Gmina” i „Jednostki organizacyjne” i „Oświata” oraz oficjalnej strony Gminnego Inkubatora Przedsiębiorczości w Trzcianie

- Lokalne Grupy Kolędnicze i Obrzędowe – gmina słynie z kultywowania tradycji, czego dowodem jest organizowany cyklicznie Gminny Przegląd Grup Kolędniczych, w którym biorą udział zespoły z poszczególnych sołectw (np. z Rdzawy, Kamionnej czy Kierlikówki).
- Chóry i zespoły szkolne – prężnie działają grupy przy Szkole Muzycznej I stopnia w Trzcianie, która kształci młodych instrumentalistów i wokalistów występujących na gminnej scenie.
- Zespoły działające przy CKiT – Centrum Kultury i Turystyki w Trzcianie regularnie prowadzi nabory na zajęcia artystyczne, w tym wokalne i taneczne.

Koła Gospodyń Wiejskich:

- KGiGW „Dar Serca” z Łątki Dolnej – zaangażowane m.in. w organizację pikników rodzinnych i lokalnych uroczystości.
- KGW „Śwarne Leszczynianki” z Leszczyny – reprezentują gminę m.in. na dożynkach powiatowych.
- KGiGW „Gościńska Kamionna” – aktywnie promujące wieś Kamionna podczas gminnych wydarzeń.
- KGW „Mamy z pomysłem” z Kierlikówki – nowoczesne podejście do tradycji w sołectwie Kierlikówka.
- KGiGW „Przyjazny Ujazd” – zarejestrowane jako stowarzyszenie, mające siedzibę w Ujeździe.
- KGiGW w Rdzawie – grupa dbająca o integrację mieszkańców Rdzawy.

Na terenie gminy działa wiele organizacji pozarządowych, działających w wielu dziedzinach, w tym w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego, pomocy społecznej, pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym, ochrony zdrowia, ekologii, wspierania rozwoju lokalnych wspólnot:

1. Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Lokalnego Gminy Trzciana – jedna z najstarszych organizacji (założona w 1999 r.), stawiająca sobie za cel wszechstronny rozwój gminy;
2. Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych – Trzciana – organizacja z siedzibą w Trzcianie, promująca aktywność kobiet w życiu lokalnej społeczności;
3. Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Kamionna – grupa działająca lokalnie w sołectwie Kamionna, będąca również członkiem Lokalnej Grupy Działania „Dolina Raby”;
4. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (Oddział w Trzcianie) – grupa działająca przy Parafii św. Małgorzaty, angażująca młodych ludzi w inicjatywy religijne i społeczne.

Ponadto, wymienić należy trzy kluby sportowe:

1. Stowarzyszenie Klub Sportowy „Trzciana 2000” – główny klub sportowy w gminie, otrzymujący znaczące wsparcie z budżetu gminy na rozwój sportu.
2. Stowarzyszenie Klub Sportowy Szkołka Piłkarska „B&T Trzciana” – organizacja skupiająca się na szkoleniu młodych adeptów piłki nożnej.
3. Fundacja „Akademia AMP KICKSTAR” – współpracująca z gminą w zakresie upowszechniania kultury fizycznej;

Ochotnicze Straże Pożarne (OSP) – działają w każdym sołectwie (Trzciana, Leszczyna, Łąka Dolna, Kamionna, Rdzawa, Kierlikówka, Ujazd) jako stowarzyszenia realizujące zadania z zakresu bezpieczeństwa i ratownictwa.

Działalność rozwijającą i zaspokajającą potrzeby kulturalne mieszkańców oraz pozwalającą na upowszechnianie i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego prowadzi **Centrum Kultury i Turystyki w Trzcianie**.

Centrum Kultury wspiera zespoły artystyczne gminy, organizuje czas wolny dzieciom, kultywuje tradycje. Organizuje imprezy artystyczno-rozrywkowe dla mieszkańców gminy. Ważnym aspektem działalności Domu Kultury jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez organizację warsztatów regionalnych, wystaw twórców ludowych, prelekcji poświęconych historii regionu, uroczystości patriotycznych. Praca Centrum Kultury i Turystyki w Trzcianie opiera się na ścisłej współpracy z licznym gronem partnerów, wśród których znajdują się szkoły i przedszkola z terenu Gminy, parafie, lokalne organizacje pozarządowe, instytucje kultury oraz lokalni sponsorzy z terenu Gminy i Powiatu.

W okresie letnik Gmina organizuje Święto Gminy Trzciana. Impreza obejmuje występy muzyczne, atrakcje dla mieszkańców oraz wspólne świętowanie.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy. Analiza szans i zagrożeń

W celu określenia podstawowych priorytetów Gminy w zakresie ochrony zabytków zastosowano analizę SWOT. Metoda ta stanowi efektywną metodę identyfikacji słabych i silnych stron Gminy oraz określenie szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie. SWOT oparta jest na schemacie klasyfikacji dzielącym wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję elementów środowiska:

- zewnętrzne w stosunku do danego elementu i mające charakter uwarunkowań wewnętrznych,
- wywierające negatywny wpływ na dany element i mające wpływ pozytywny.

Ogólne wytyczne wynikające z analizy SWOT są bardzo proste, ale niestety trudne do zrealizowania. Zakładają one:

- unikanie zagrożeń/emisji zanieczyszczeń,
- wykorzystywanie szans,
- wzmacnianie słabych stron,
- opieranie się na mocnych stronach.

Nazwa analizy to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na prowadzenie planu strategicznego:

- **S** – STRENGTHS, czyli mocne strony,
- **W** – WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- **O** – OPPORTUNITIES, czyli szanse,
- **T** – THREATS, czyli zagrożenia.

Tabela 5. Analiza SWOT - słabe i silne strony poszczególnych elementów środowiska oraz badanie szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie

MOCNE STRONY
Walory przyrodnicze – rezerwat przyrody oraz położenie Gminy w zasięgu obszaru chronionego krajobrazu, którego celem jest ochrona walorów kulturowych, historycznych i krajobrazowych
Powołanie pomników przyrody (niemal wszystkich) na terenie chronionych obiektów zabytkowych – park podworski oraz cmentarz wojenny – większe możliwości ochrony obiektów
Obiekty zabytkowe rangi lokalnej i regionalnej
Krajobraz kulturowy związany z miejscami walk – cmentarze wojenne

Mocne poczucie tożsamości lokalnej dzięki żywym tradycjom i kulturze ludowej
Prowadzenie aktualnej gminnej ewidencji zabytków
Zabieganie o pozyskanie funduszy zewnętrznych na prace restauratorskie
Szlaki turystyki pieszej
Działalność Centrum i Turystyki Kultury w Trzcianie
Procedury planistyczne – sporządzanie planu ogólnego i opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
SŁABE STRONY
Brak jednoznacznie wyróżniającego zabytku, generującego ruch turystyczny oraz porównywalność posiadanych zasobów z większością gmin pogórzy karpackich
Mała popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego Gminy na szczeblu powiatowym, regionalnym i krajowym – gmina niedostatecznie promuje dziedzictwo – brak gminy na Małopolskim Szlaku Winnym, VeloMałopolska itp.
Mało zróżnicowana oferta noclegów turystycznych. Brak oferty towarzyszącej jak wynajęcie rowerów, kajaków, agro-prace itp.
Oferty noclegów agroturystycznych opartych o miejscowe tradycje niedostatecznie przyciągają turystów poszukujących miejsc wypoczynku związanych z typowo rolniczym profilem – pasieki, owce, kozy, wypiek chleba, wyrób innych lokalnych produktów
Postępujący proces starzenia się obiektów zabytkowych prywatnych. Brak narzędzi finansowych dla właścicieli prywatnych
Konieczność podjęcia współpracy międzyregionalnej na rzecz rozwoju obszarów wiejskich przy wykorzystaniu i poszanowaniu walorów przyrodniczych i kulturowych

SZANSE
Zaplecze dla rozwoju i popularyzacji wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym: Centrum i Turystyki Kultury w Trzcianie, szkoły podstawowe i przedszkola, szkoła muzyczna – możliwość stworzenia na terenie Gminy miejsca dla ekspozycji dziedzictwa kulturowego
Możliwość realizacji założeń opracowanej Strategii Rozwoju Gminy Trzciana do 2030 roku
Wykorzystanie walorów kulturowych i historycznych w zakresie budowy oferty turystyczno – rekreacyjnej oraz walorów krajobrazowych do stworzenia oferty wypoczynkowej i agroturystycznej
Wysokie poczucie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców Gminy siłą i motorem napędowym popularyzowania i rozpowszechniania wiedzy o licznych walorach Gminy
ZAGROŻENIA
Brak wystarczających środków finansowych prywatnych właścicieli zabytków na prace konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach zabytkowych
Brak wystarczających środków finansowych władz publicznych na prace konserwatorskie i restauratorskie zabytkowych obiektów
Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego
Zagrożenie dla zabytków niedostosowanych do obecnych standardów mieszkaniowych – zapadanie się budynków drewnianych

8. Założenia programowe

8.1. Priorytety programu opieki

W toku analizy, określono cztery priorytety realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Trzciana na lata 2026 – 2029:

Priorytet I
Waloryzacja zasobów gminy w zakresie zabytków oraz rewitalizacja dziedzictwa kulturowego
Priorytet II
Kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego
Priorytet III
Budowanie tożsamości poprzez edukację i promocję oraz badania i dokumentację
Priorytet IV
Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego i turystycznego gminy i regionu

8.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

W ramach każdego priorytetu wyznacza się poszczególne kierunki działań, a następnie zadania realizowane w celu opieki nad zabytkami.

Tabela 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu I

Priorytet I	
Waloryzacja zasobów gminy w zakresie zabytków oraz rewitalizacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunek działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy	1. Waloryzacja zasobów Gminy – ustanowienie rangi dla obiektów zabytkowych oraz wykreślenie tych obiektów, dla których właściciele nie wyrażają chęci dalszej eksploatacji i renowacji, a które utraciły wartości zabytkowe i często są w katastrofalnym stanie technicznym

stanu ich zachowania	całkowicie wykluczającym możliwość remontu 2. Realizacja założeń i wytycznych Strategii Rozwoju Gminy Trzciana do 2030 roku – „Planowane są prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkowych kapliczkach, krzyżach przydrożnych czy cmentarzach wojennych. Działania te nie tylko przyczynią się do zachowania lokalnej historii, ale także do aktywnego włączania dziedzictwa kulturowego w życie społeczne i turystyczne gminy– m.in. poprzez tworzenie szlaków kulturowych, organizację wydarzeń edukacyjno-animacyjnych czy promocję tych miejsc.” Cel operacyjny 1.3. Zapewnienie warunków dla integracji, aktywności oraz partycypacji społeczno-obywatelskiej, kulturalno-artystycznej i rekreacyjno-sportowej mieszkańców Zadanie 13th – Renowacja zabytków, w tym kapliczek, krzyży przydrożnych i cmentarzy żołnierskich - 500000zł – Środki własne, dostępne dotacje 3. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację lub rewitalizację zabytków będących własnością Gminy (będących własnością Gminy) do nowych funkcji 4. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace remontowe obiektów stanowiących własność prywatną, w szczególności obiektów mieszkalnych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, które nie są dostosowane do obecnych standardów mieszkaniowych 5. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace konserwatorskie zabytkowych obiektów ruchomych w postaci kapliczek, figur i krzyży przydrożnych, w szczególności położonych na terenach prywatnych 6. Inwentaryzacja zespołów zabytkowej zieleni – park podworski w Rdzawie i Kamionnej, cmentarze, w tym w szczególności wojenne i choleryczne 7. Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością Gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych
-----------------------------	---

	8. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)
	9. Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych

Tabela 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu II

Priorytet II	
Kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego	
Kierunek działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	1. Oznakowanie obiektów zabytkowych – wprowadzanie tablic z oznaczeniem oraz stosowania kodów QR z historią obiektu 2. Zachowanie zasady rozplanowania przysiółków 3. Wprowadzanie zabudowy mieszkalno-rekreacyjnej wyłącznie do terenów na ten cel przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego 4. Ograniczenie wprowadzania obiektów wielkoskalowych (np. WOH) 5. Wprowadzanie w planach miejscowych ustaleń w stosunku do obiektów dysharmonijnych w formie czy wysokości, nakazujących w razie ich przebudowy, rozbudowy czy remontu poprawę formy, kolorystyki itp. 6. Tworzenie nowych oraz podnoszenie atrakcyjności istniejących przestrzeni publicznych, w szczególności centra wsi i miejscowości, poprzez dbałość o nawierzchnię dróg, chodników i placów, oświetlenie, małą architekturę 7. Określenie zasad kształtowania formy współczesnej zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej uwzględniających historyczny kontekst urbanistyczny i architektoniczny w zakresie usytuowania i gabarytów obiektów (regulacje te należy umieścić w ustaleniach planów miejscowych)

	8. Dążenie do poprawy wyglądu i ujednolicenia wnętrz urbanistycznych, zwłaszcza terenów mieszkaniowych o zróżnicowanej formie i gabarycie oraz chaotycznie usytuowanych budynkach poprzez zwrócenie uwagi na ogrodzenia, zielen, małą architekturę, a w przypadku przebudowy czy rozbudowy - poprawy form obiektów 9. Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi 10. Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów urbanistyczno-konserwatorskich, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego Gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) 11. Konsekwentne egzekwowanie oraz kontrola zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji) 12. Walka z samowolami budowlanymi 13. Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi i miast o wartościach kulturowych
Badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozszerzenie ochrony jego zasobu	1. Bieżące zarządzanie Gminną Ewidencją Zabytków. 2. Prowadzenie bieżących, terenowych prac rozpoznawczych dotyczących potencjalnych obiektów zabytkowych na terenie Gminy nie objętych jeszcze ochroną.

Tabela 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu III

Priorytet III	
Budowanie tożsamości poprzez edukację i promocję oraz badania i dokumentację	
Kierunek działań	Zadania
Utrzymanie i rozwój bogactwa kulturowego oraz tożsamości regionalnej mieszkańców	1. Oznakowanie obiektów zabytkowych – wprowadzanie tablic z oznaczeniem oraz stosowania kodów QR z historią obiektu 2. Opracowanie ścieżek dydaktycznych o tematyce dziedzictwa kulturowego – wykorzystywanie ich w edukacji szkolnej na terenie Gminy 3. Wspieranie mieszkańców w uczestniczeniu w kulturze lokalnej poprzez inicjowanie działalności zespołów, orkiestr, organizacji, Kół Gospodyń Wiejskich funkcjonujących na terenie Gminy 4. Wzmacnianie (organizacyjne, finansowe, promocyjne, itp.) sztuki ludowej, lokalnych twórców i artystów (np. lokalnych malarzy, poetów, pisarzy, regionalistów) 5. Wyróżnianie indywidualną formą nagrody regionalistów działających na rzecz rozpowszechniania i popularyzowania wiedzy i walorów Gminy 6. Podejmowanie i wspieranie inicjatyw służących zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu – tradycji, folkloru, popularyzacja i odtwarzanie zwyczajów regionalnych 7. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie zasad promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy, dumy z przeszłości oraz tradycji
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy	1. Udostępnienie informacji o zabytkach Gminy na stronie internetowej gminy – obecnie brak informacji 2. Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego 3. Opracowanie mapy zabytków Gminy, szlaków architektury zabytkowej, szlaków tematycznych jako atrakcyjnej formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego
Specjalistyczne rozpoznanie	1. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków

badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	(z zastosowaniem komputerowej bazy danych) 2. Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego) 3. Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	1. Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich 2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych 3. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminach 4. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy 5. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo 6. Organizowanie konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego 7. Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej Gminy (w tym prac magisterskich i dyplomowych) 8. Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontownia obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi 9. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć

Tabela 9. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu IV

Priorytet IV	
Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego i turystycznego gminy i regionu	
Kierunek działań	Zadania
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	1. Oznakowanie obiektów zabytkowych – wprowadzanie tablic z oznaczeniem oraz stosowania kodów QR z historią obiektu 2. Opracowanie ścieżek dydaktycznych o tematyce zabytkowej – wykorzystywanie ich w edukacji szkolnej na terenie Gminy 3. W zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych - określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie 4. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	1. Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego 2. Wspieranie gospodarstw agroturystycznych promujących tradycyjne wyroby 3. Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej 4. Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego Gminy

9. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością Gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 2) finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- 3) koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- 4) społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- 5) kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

10. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami Gminy Trzciana sporządza się na okres 4 lat, zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Obowiązkowo, co dwa lata Wójt Gminy zobowiązany jest wykonać sprawozdanie z realizacji zadań wyznaczonych w Programie, a także przedstawić je Radzie Gminy Trzciana. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami;
- efektywność ich wykonania.

Poniżej wskazuje się **przykładowe** kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań niniejszego Programu.

Tabela 10. Przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań

Priorytet I	
Waloryzacja zasobów gminy w zakresie zabytków oraz rewitalizacja dziedzictwa kulturowego	
1. Poziom (w %) wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami	
2. Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewitalizacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewitalizacji w ramach tych programów	
3. Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom	
4. Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi	
Priorytet II	
Kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego	
1. Ilość oznakowania obiektów zabytkowych – np. tablic z oznaczeniem obiektu zabytkowego oraz stosowania kodów QR z historią obiektu	
2. Poziom (w %) objęcia terenu Gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	
3. Liczba wniosków o wpis do zasobów zabytków gminy	
4. Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii	
5. Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi	
Priorytet III	

Budowanie tożsamości poprzez edukację i promocję oraz badania i dokumentację

1. Liczba opracowanych prac studialnych – np. inwentaryzacja drzew w parku podworskim, studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe itp.
2. Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych
3. Liczba utworzonych ścieżek dydaktycznych, szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych bądź prace nad oznakowaniem, opisem itd.
4. Liczba folderów promocyjnych, przewodników itp. – zaleca się umieszczanie kodów QR zamiast wersji papierowych na obiektach zabytkowych
5. Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej

Priorytet IV**Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego i turystycznego gminy i regionu**

1. Ilość wprowadzonych systemów informacji wizualnej
2. Ilość gości w obiektach agroturystycznych
3. Ilość sprzedanych produktów lokalnych
4. Ilość oddanych do użytku obiektów zabytkowych

Należy nadmienić, iż w ostatnich latach, Gmina sfinalizowała przedsięwzięcia:

- Gmina otrzymała 1 181 074,93 zł z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków, na remont i renowację:

- 730.472,40 zł na remont kapliczek na terenie Gminy Trzciana
- 294.000,00 zł renowacja Kościoła św. Józefa Oblubieńca w Kierlikówce. Renowacja zewnętrznej części Kościoła w zakresie elewacji i okien
- 156.602,53 zł poprawa stanu zachowania Kościoła Parafialnego pw. NMP Częstochowskiej w Leszczynie - renowacja schodów wejściowych do Kościoła, całkowite odtworzenie okien i drzwi w dolnym Kościele.

Ponadto, w listopadzie 2025 r. ukończono prace konserwatorskie na cmentarzu wojennym w Leszczynie. Wykonana została konserwacja stel z żeliwnymi tablicami oraz konserwacja kaplicy cmentarnej. Na to zadanie Gmina otrzymała 150.000zł z budżetu Wojewody Małopolskiego. Pierwotnie zakładano wymianę tylko spróchniałych elementów pokrycia dachowego, ale prace zakończyły się całkowitą wymianą gontu na nowy.

Wszelkie prace konserwatorskie, budowlane, dotyczące obiektów zabytkowych, w tym wpisanych do rejestru zabytków, były i są prowadzone zgodnie z wymogami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, po uzyskaniu stosownej decyzji o prowadzeniu prac.

Fotografia 15. Renowacja kaplicy cmentarnej na cmentarzu wojennym Nr 301 w Leszczynie**Fotografia 16. Renowacja tablicy na kaplicy cmentarnej – stan obecny i stan z 1990 r.**

11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega m.in. na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie.

Finansowanie tych działań jest obowiązkiem zarówno właściciela zabytku, jak również każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku (np. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych).

Dla Gminy, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji oraz popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Tabela 11. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Trzciana

Lp	Obiekt	Adres	Numer dz. ewid.	Obręb
1	Kolumna Chrystusa Frasobliwego	Kamionna naprzeciw nr 58, na wzgórzu ponad wsią	408/4	Kamionna
2	Park dworski (o charakterze krajobrazowym)	Rdzawa koło nr 1	132/1	Rdzawa

Wskazuje się kapliczki, figury bądź krzyże przydrożne w stanie średnim bądź złym, wymagające robót obejmujących prace remontowo – konserwatorskie, w tym związane z uzupełnianiem ubytków, wykonania izolacji, dezynfekcji, czyszczenia itp.:

- Kapliczka domkowa p.w. Matki Bożej Częstochowskiej - Kamionna k. nr 313, w przysiółku Rzyki na wzniesieniu dz. ew. nr 373/1;
- Kapliczka p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy - Kamionna, w przysiółku Podłupiska przy nr 7 dz. ew. nr 884/3;
- Krzyż drewniany z pocz. XX w. w Trzcianie k. nr 240 na dz. ew. nr 801 - w średnim stanie technicznym. Elementy drewniane wymagają zabiegów renowacyjnych.

W gminnej ewidencji zabytków wskazuje się na zły stan techniczny figury N.P.M. Nieustającej Pomocy w Łącku Dolnej k. nr 139 na dz. ew. nr 1114/1. Figura została niedawno poddana renowacji. Podobnie kapliczka z 1892 r. w Leszczynie, przy drodze łączącej dwie części Leszczyny na dz. ew. nr 636/4. Kapliczka stoi na podmokłym gruncie, w pobliżu potoku, co powodowało jej przechylenie. Konserwację kapliczek wykonano ze środków gminy Trzciana i województwa małopolskiego w 2025 r.

Fotografia 17. Pierwszy wiersz - figura N.P.M. Nieustającej Pomocy w Łąckiej Dolnej – z lewej przed renowacją i po prawej – po renowacji. Poniżej kapliczka z 1892 r. w Leszczynie – fotografia odpowiednio – przed i po renowacji

Program opieki nad zabytkami stanowi podstawę do ubiegania się o różnego rodzaju dofinansowania z zakresu dziedzictwa kulturowego. Gmina będzie starać się o pozyskanie środków na renowację w/w obiektów ze źródeł zewnętrznych.

Corocznie organizowane są konkursy dotacyjne, których organizatorem jest Urząd Marszałkowski pn. „Kapliczki Małopolski” jak i „Małopolska pamięta”.

Wskazuje się na konieczność prowadzenia prac porządkowych w otoczeniu obiektów zabytkowych:

- cmentarze wojenne w Trzcianie – kwatery cmentarza Nr 309,
- cmentarze wojenne w Łącku Dolnym Nr 305, Nr 306 i Nr 307,
- cmentarz wojenny w Leszczynie Nr 301 (utrzymany w bardzo dobrym stanie);
- cmentarz epidemiczny w Łącku Dolnym – obecnie brak oznaczenia cmentarza w terenie np. tablicą pamiątkową,
- park podworski w Kamionnej,
- park podworski w Rdzawie (utrzymany w bardzo dobrym stanie).

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków. Znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach.

Wśród źródeł finansowania zewnętrznego zabytków można wymienić źródła krajowe i zagraniczne.

Tabela 12. Źródła finansowania zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego

Lp.	Źródło finansowania	Program, charakterystyka
I. Źródła krajowe		
1.	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który wesprze samorządy w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem. Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii: • do 150 000 zł • do 500 000 zł • do 3 500 000 zł.

2.		<u>Ochrona zabytków archeologicznych</u> Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
3.		<u>Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju</u> Celem programu jest zaangażowanie w opiekę nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami jak największej liczby różnych podmiotów, w celu zwiększenia wiedzy o historii naszego kraju, zwłaszcza o jej najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych aspektach, i dzięki temu wzmocnienie świadomości obywatelskiej i postaw patriotycznych.
4.		<u>Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci</u> Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
5.		<u>Infrastruktura domów kultury</u> Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.
6.	Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków (w organizacji)	Fundusz celowy, którego dysponentem będzie minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgromadzone środki będą przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyni-ku powodzi lub pożarów.
7.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych - Fundusz Kościelny	Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym, w zakresie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej). Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są: osoby prawne Kościoła Katolickiego, osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych. Strona internetowa: Fundusz Kościelny - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji - Portal Gov.pl (www.gov.pl)
8.	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa małopolskiego. Strona internetowa: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (wuoz.malopolska.pl)
9.	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka

	Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego	nad zabytkami: - Ochrona zabytków Małopolski 2022 - Konkurs „Mecenat Małopolski” W ostatnim czasie rozstrzygnięto m. in. takie konkursy jak: „Kapliczki Małopolski”, „Małopolska Pamięta”, „Kultura Wrażliwa” i in. Strona internetowa: Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego» Małopolska (www.malopolska.pl)
10.	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie	Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na: - pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów, - usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia, - przygotowaniu gruntu pod nasadzenia, - zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia, - wykonaniu trawników, - czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków - pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne), - zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego. Strona internetowa: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie (wfos.krakow.pl)
11.	Budżet Województwa Małopolskiego	Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane zabytków – wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego.
12.		Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach położonych na obszarze województwa małopolskiego.
13.		Dofinansowanie do zadań: rozwijających kompetencje kulturowe i świadomość estetyczną społeczeństwa, ułatwiających integrację artystów, utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną szczególnie poprzez wspieranie folkloru, zachowujące i utrwalające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego, promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę, upowszechniające ważne wydarzenia historyczne.
14.	Budżet gminny i powiatowy	Wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy/powiatu, w ramach systemu dotacji i ogłaszanych konkursów. Działalność bieżącą i inwestycyjną dla gminnych i powiatowych instytucji kultury. Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach przydrożnych i innych obiektach stanowiących majątek Gminy lub powiatu. Udzielenie dotacji dla prac przy obiektach stanowiących dziedzictwo kultury.
15.	Inwestorzy prywatni, przedsiębiorcy, organizacje, fundacje, wspólnoty	Środki prywatne dysponowane w zależności od potrzeb.

	wyznaniowe itp.	
--	-----------------	--

Programy opieki nad zabytkami mają służyć rozwojowi Gminy Trzciana poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne. Celem nadrzędnym jest wzmacnianie poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców i poprawy dobrostanu. W opracowaniu przedstawiono metody i narzędzia umożliwiające osiągnięcie tego celu. Realizacja wyznaczonych działań będzie uzależniony od stopnia zaangażowania lokalnych władz, społeczeństwa, organizacji. Niezmiernie ważnym jest przedsiębiorczość władz gminy, w tym w pozyskiwaniu środków finansowych na znaczne potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy.

12. Spis tabel, rysunków i fotografii

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie Gminy Trzciana wpisanych do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie.....	50
Tabela 2. Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków Gminy Trzciana.....	51
Tabela 3. Wykaz obiektów o cechach zabytkowych: kapliczek, figur i krzyży przydrożnych wykazanych w gminnej ewidencji zabytków	53
Tabela 4. Wykaz zabytków archeologicznych na terenie Gminy Trzciana	55
Tabela 5. Analiza SWOT - słabe i silne strony poszczególnych elementów środowiska oraz badanie szans i zagrożeń jakie stwarza dla nich otoczenie	63
Tabela 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu I	66
Tabela 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu II.....	68
Tabela 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu III	70
Tabela 9. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu IV	72
Tabela 10. Przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań	74
Tabela 11. Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność Gminy Trzciana	77
Tabela 12. Źródła finansowania zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego	79

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie gminy Trzciana na tle granic powiatu bocheńskiego i województwa małopolskiego	27
Rysunek 2. Podział administracyjny gminy Trzciana	28
Rysunek 3. Rezerwat przyrody „Kamionna”	39
Rysunek 4. Na terenie gminy Trzciana Obszar Natura 2000 zajmuje niewielki teren w dolinie potoku Przeginia	40
Rysunek 5. Obszar Natura 2000 Tarnawka na tle granic gminy Trzciana	40
Rysunek 6. Mapa pogładowa Obszaru Chronionego Krajobrazu Zachodniego Pogórza Wiśnickiego z oznaczonymi granicami gminy Trzciana	41
Rysunek 7. Lokalizacja pomników przyrody na cmentarzu wojennym nr 309	44
Rysunek 8. Lokalizacja pomników przyrody w parku podworskim w Rdzawie	45
Rysunek 9. Lokalizacja pomnika przyrody - drzewa rosnącego przy drodze Trzciana - Kamionna	45
Rysunek 10. Kościół p.w. Św. Małgorzaty Panny i Męczennicy w Trzcianie wraz z otoczeniem wpisany jest do rejestru województwa małopolskiego	47
Rysunek 11. Trzy cmentarze wojenne z pierwszej wojny światowej położone są w niedalekiej odległości od siebie na północ od zabudowań Łątki Dolnej	47
Rysunek 12. Przebieg szlaków turystycznych przez gminę Trzciana oraz okolicę	49
Rysunek 13. Arkusze AZP na terenie gminy Trzciana	55

Spis fotografii

Fotografia 1. Trzciana, kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy – rejestr, dec. nr A-172 z dn. 19.02.1970 r.	6
Fotografia 2. Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kamionnej, objęty ochroną wraz z drzewostanem, rejestr – dec. nr A-1557/M z dn. 15.07.2020 r.	6
Fotografia 3. Kościół parafialny p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kamionnej	31
Fotografia 4. Kapliczka p.w. Matki Bożej z Lourdes w Kierlikówce. W tle widoczny współczesny kościół parafialny św. Józefa Oblubieńca	32

Fotografia 5. Kaplica p.w. Matki Bożej Częstochowskiej z 1883 r. – rejestr, dec. nr A-1552/M z dn. 1.07.2020 r.	33
Fotografia 6. Kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy wraz z otoczeniem – dec. A-172 z dn. 19.02.1970 r. Z lewej zabudowania plebanii	34
Fotografia 7. Kościół p.w. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy	34
Fotografia 8. Widok z Nagórza na Beskid Wyspowy	35
Fotografia 9. Cmentarz Wojenny nr 305	36
Fotografia 10. Cmentarz Wojenny nr 306	36
Fotografia 11. Cmentarz Nr 307	37
Fotografia 12. Dwór z Rdzawy	37
Fotografia 13. Cmentarz wojenny Nr 310 w Leszczynie	48
Fotografia 14. Kolumna Chrystusa Frasobliwego nazywana też „Kolumną szwedzką” lub „Szwedzką figurą w Kamionnej”	48